

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 15 OCTOBER 1952

No 1847

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;
R. Vandeputte.

INHOUD

	Blz.
Komt er een „miracle Benelux”? door Dr J. E. van Dierendonck	784
De Nederlandse industriële exportspreiding door Drs J. Wemelsfelder	786
Huren van bedrijfsruimten en van ongebouwd onroerend goed door C. Küppers	788
Fiscale herwaardering van bedrijfsmiddelen door Mr M. V. M. van Leeuwe	790
Ingezonden stuk:	
De woningbouw op een tweesprong door Dr H. Umrath met naschrift van Mr J. Wilkens	792
Boekbespreking:	
Arbeidsrecht. Een bundel opstellen van Prof. Mr M. G. Levenbach, bespr. door Mr Ir A. W. Quint	794
Internationale notities:	
Finland betaalt zijn schulden af door Drs H. M. Tromp	795
Petroleum en staatkunde door F. S. Noordhoff	796
Moeilijkheden in het Engelse courantenbedrijf	797
Geld- en kapitaalmarkt door Drs J. C. Brezet	797
Statistieken:	
In- en uitvoer van Nederland	798
Werkloosheid en werkverruiming in Nederland	798
Bankstaten	798

Dezer dagen

noli me tangere. De Premier van Perzië heeft opdracht gegeven om kwalijk geschrijf over zijn land te rapporteren, voor wedschrift zal dan worden gezorgd. Men denkt onwillekeurig aan de oude Perzische koningsverhalen, die Herodotus heeft opgetekend. Croesus in de strijd tegen de Perzen verslagen herinnerde zich de critische waarschuwingen van Solon, in de befaamde woorden „Solon, Solon, hoe waardeer ik U nu”. Het was toen een Perzische koning, die de diepere zin van deze woorden begreep en Croesus vrijliet.

Noli me tangere — „don't touch me”. De Engelsen hebben voor een typische toepassing van hun spreektaal gezorgd, door het Perzische vraagpunt van een uitkering van £ 49 miljoen, naar verluidt, te verwerpen. Eerst moet er overeenstemming zijn over de schadevergoeding. De Engelsen kennen ook een spreuk over de onaantastbaarheid, nemo me impune lacessit: niemand kwetst mij ongestraft.

Kruidje roer me niet. De Fransen zijn toch niet van plan deze plant in het nationaal embleem te gaan voeren? Na re- en dupliek schijnt het misverstand over een verkeerdelijk aangeboden en vervolgens geweigerde krasse Amerikaanse nota wel opgehelderd. Maar ook hier blijft een dieper punt: de bespreking van Tunesië en Marokko in de Verenigde Naties. Hier echter schijnt de Amerikaanse hand te zullen doortasten; de Verenigde Staten zullen hun stem uitbrengen voor bespreking op de algemene vergadering.

Distels alom, ook Zuid-Afrika kent een agendapunt, waarvan het in openbaar debat niet wil horen. De botaniseermeesters in Rusland kunnen een herbarium inrichten.

Er zijn ook rozen, soms met een enkel doorntje zoals de Benelux, die blijder uitzicht bieden. Moet men daaronder ook rekenen de doorgaande verbetering in de Engelse betalingsbalans? De Nederlander, die juist de cijfers van het beloop van de uitvoer naar Engeland onder ogen kreeg, zal misschien zuchten, dat deze bloei bereikt werd door drastisch snoeien van voor ons waardevolle loten. Laat hij zich troosten, de kweker die een bloem ziet, wordt wellicht milder.

De bloempjes gingen slapen, zij waren geurensme. Hoe dikwijls is de na-oorlogse hausse in de Verenigde Staten reeds uitgekreten voor een inflationnaire-woekerplant, hoevele malen is de verschrompeling door wijze mensen voorspeld? „Zij knikten met hun kopjes”, maar elke keer komt nieuwe bloei omhoog; in September daalde het aantal werklozen tot minder dan 1,44 miljoen op een totaal aantal werkenden van 62,26 miljoen personen.

Ook het Nederlandse werkloosheidscijfer is gedaald, maar de volle wasdom is hier nog niet bereikt. Met spanning ziet men toe, of — om in de beeldspraak te blijven — het Nederland zal gelukken, na een periode van relatieve deflatie, tot de droogbloeiers te behoren.

1806 1809

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPUISTRAAT 172, AMSTERDAM-C

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

Open bewaring van effecten
en schatkistpapier*vacatures*

NEDERLANDS BEDRIJF ZOEKT

voor zijn dochteronderneming in Duitsland een

ZEER BEKWAME KRACHT

voor de afdeling administratie en financiën, die in staat moet zijn binnen enkele jaren de tegenwoordige chef op te volgen. Leeftijd min. 30 jaar. Naast grondige theoretische kennis van fabrieksadministratie en bankzaken etc., is praktische ervaring in een leidende functie en commerciële aanleg vereist.

Brieven met uitvoerige inlichtingen en foto's (profiel en en face) onder no. E.S.B. 42-1, Bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

Staatsmijnen in Limburg

zoeken

EEN JONG BEDRIJFSECONOOM

In aanmerking komen jonge doctoren en doctorandi in de economie met enige jaren ervaring op bedrijfs-economisch en statistisch gebied in industriële bedrijven.

Eigenhandig geschreven sollicitatie met foto en opgave van opleiding, levensloop en referenties te richten aan

STAATSMIJNEN IN LIMBURG

Afdeling Personeel te Heerlen.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

The International Federation of Master Cotton Spinners' and Manufacturers' Associations with Headquarters in Manchester, England, desires to strengthen its Secretariat by the appointment of either:

(a) A DIRECTOR

widely experienced in international trade and economics and with some knowledge at least of textiles, about 35/45 years of age, who would be able to take a leading part forthwith in the management of the Federation affairs in conjunction with the existing staff;

or

(b) A YOUNGER MAN

about 30/35 years of age with a good general knowledge of trade and economics and preferably some experience in textiles who would be able to work under the guidance of the existing Federation staff and who would soon be capable of taking added responsibility.

In either case, the qualifications required are a dynamic but tactful personality, absolute personal integrity, a good knowledge of at least three major languages, preferably English, French and German, willingness to live in England and to travel abroad for several months every year. Salary will be according to qualifications and experience.

Replies, which will be treated in strictest confidence, should be addressed to P. O. Box 146, Arnhem, stating educational and technical qualifications, positions held and salaries drawn, age, whether married, nationality (also previous nationality if changed) and the names and addresses of three referees. An International Selection Committee will make the appointment and reasonable travelling expenses will be paid to those granted interviews.

Zie voor „Vacatures” eveneens pag. 799 en 800.

beschikbare krachten

Biedt zich aan:

BEKWAME ADMINISTRatieve KRACHT

Leeftijd 28 jaar, ruim algemeen ontwikkeld, o.a. in het bezit van de diploma's M.B.A. en S.P.D. Veelzijdige ervaring op het gebied van secretariaats- en administratieve werkzaamheden.

Br. worden gaarne ingewacht onder no. E.S.B. 42-8, Bur. v. d. blad, Postbus 42, Schiedam.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

Dr J. E. VAN DIERENDONCK, Komt er een „miracle Benelux“?

Nu achtereenvolgens door een woordvoerder van „le miracle néerlandais“ en van „le miracle belge“ de pen is gevoerd, vergelijkt schrijver van dit artikel de wederzijdse argumenten met elkander en maakt op grond daarvan een balans op. Het juist dezer dagen verschenen, zeer belangwekkende rapport van de Belgische Centrale Raad voor de Economie biedt daarbij een welkome hulp. Schrijver splitst de behandeling van het probleem in drie gedeelten en gaat van elk hunner achtereenvolgens na, welke argumenten ten gunste van het Belgische en van het Nederlands standpunt pleiten. Deze onderdelen zijn: de gegrondheid van de Belgische klachten omtrent de Nederlandse concurrentie, de aanwezigheid in de economieën der beide partners van tekortkomingen, welke de huidige moeilijkheden kunnen verklaren, en last but not least de motieven, welke door elk der beide landen worden aangevoerd voor de grote lijnen van de tot dusver door hen gevolgde politiek. De aldus samengestelde balans valt zeer sterk ten gunste van Nederland uit.

Drs J. WEMELSFELDER, De Nederlandse industriële exportspreiding.

In dit artikel wordt nagegaan, hoe de Nederlandse exportprestaties zijn geweest vergeleken met wat andere landen hebben bereikt. Hierbij wordt er rekening mede gehouden, dat het Nederlandse exportpakket geheel anders is samengesteld dan het Europese en dat er grote preferentiële gebieden bestaan waar het zeer moeilijk is om vaste voet te krijgen (sterlinggebied, Franse en Belgische overzeese gebiedsdelen). Worden deze elementen uitgeschakeld, dan komt de Nederlandse prestatie niet ongunstig uit de bus. Ons land heeft echter, wat de export naar de Verenigde Staten betreft, in vergelijking tot andere landen, in bijna alle industriële sectoren (de ijzer- en staal-sector buiten beschouwing gelaten) de gegeven exportmogelijkheden onvoldoende uitgebuit. Hier ligt een bijzonder zwakke plek. Dit slechte resultaat valt des te meer uit de toon omdat de spreiding t.o.v. de overige overzeese markten relatief voldoende of meer dan voldoende kan worden genoemd.

C. KÜPPERS, Huren van bedrijfsruimten en van ongebouwd onroerend goed.

Schrijver pleit voor het loslaten van de prijsbeheersing voor de huren van gebouwd onroerend goed, met uitzondering van de woningen, en van ongebouwd onroerend goed — hiermede wordt bedoeld grond, welke voor niet-agrarische doeleinden wordt benut —, alsmede voor het wegvallen van de huurbescherming voor huurders van ongebouwd onroerend goed. Zou de Regering bevreemd zijn reeds bij de eerstvolgende wettelijke huurverhoging van het gebouwd onroerend goed de huren van de bedrijfsruimten vrij te laten, dan zou zij als veiligheidsmaatregel de huurbescherming in tact kunnen laten en bij een, uit een toegepaste huurverhoging voortspuitende, huuropzegging de rechter kunnen laten beoordelen of de gevraagde verhoging al dan niet bovenmatig is. De vrije prijsvorming zou dan weer hersteld zijn en slechts wanneer er sprake is van een uitwas kan de rechter ingrijpen.

Mr M. V. M. VAN LEEUWE, Fiscale herwaardering van bedrijfsmiddelen.

Aan het vraagstuk van de fiscale herwaardering, waaruit verhoogde afschrijvingen op geherwaardeerde activa resulteren, is in Nederland, in vergelijking met andere landen, weinig aandacht besteed. Vooral in die landen, waar de munteenheid een relatief belangrijke koopkrachtvermindering onderging, leidde het inzicht, dat een fiscale winstbepaling op basis van de historische kostprijs onder dergelijke omstandigheden economisch onhoudbaar is, tot toepassing van de methode van fiscale herwaardering, om op deze wijze een belastingheffing over „schijnwinsten“ te kunnen voorkomen. Vooral in Frankrijk is aan dit vraagstuk grote aandacht besteed. Schrijver maakt over dit onderwerp enkele opmerkingen, waarbij in het bijzonder wordt stilgestaan bij de maatregelen, die in Frankrijk zijn genomen.

— SOMMAIRE —

Dr J. E. VAN DIERENDONCK, Viendra-t-il un 'miracle Benelux'?

Après les articles publiés dans la présente revue par des défenseurs du „miracle belge“ et du „miracle néerlandais“, M. van Dierendonck compare les arguments avancés et établit un bilan. Il a pu utiliser fort à propos le très intéressant rapport, publié par le Conseil Central Belge de l'Économie. L'auteur a divisé son étude en trois parties: les arguments qui plaident en faveur des points de vue néerlandais et belge. 1. le bien-fondé des plaintes belges à l'égard de la concurrence hollandaise; 2. des défauts des économies des deux partenaires, pouvant expliquer les difficultés actuelles; 3. les motifs invoqués par chaque pays pour défendre la politique générale qu'ils ont suivie jusqu'à présent. Dans chacune de ces parties l'auteur examine les arguments qui plaident en faveur des points de vue néerlandais et belge; le bilan ainsi établi est très favorable aux Pays-Bas.

Drs J. WEMELSFELDER, L'Extension de l'exportation industrielle néerlandaise.

Lorsque l'on compare les exportations néerlandaises avec celles des autres pays, on constate qu'elles sont satisfaisantes. Comparativement à d'autres pays, les Pays-Bas n'ont pas suffisamment exploité leurs possibilités d'exportation vers les États-Unis dans presque tous les secteurs industriels (sans considérer le secteur fer et acier).

C. KÜPPERS. La location d'emplacements industriels et de biens immobiliers non bâtis.

L'auteur plaide en faveur de la libération des prix de location des biens immobiliers bâtis (à l'exception des habitations) et non bâtis. Par ce dernier terme il entend des terrains qui ne sont pas soumis à la culture.

Mr M. V. M. VAN LEEUWE, Revalorisation fiscale des biens d'entreprise.

Contrairement à ce qui a été fait dans d'autres pays, et notamment en France, on a attaché peu d'attention aux Pays-Bas, au problème de la revalorisation fiscale. Les pays dont la monnaie a subi une dévaluation importante en sont arrivés à l'application de la méthode de revalorisation fiscale, qui permet d'éviter la perception de l'impôt sur les bénéfices apparents.

Komt er een „miracle Benelux”?

Achtereenvolgens is thans door een woordvoerder van „le miracle néerlandais” en van „le miracle belge” de pen gevoerd¹⁾. Na bestudering van deze bijdragen zal bij menig lezer de behoefte zijn opgekomen de wederzijdse argumenten met elkander te vergelijken en te trachten op grond daarvan tot een balans te komen. Ook voor schrijver dezes heeft hierin de aanleiding tot dit artikel gelegen. Een zo groot mogelijke onpartijdigheid is daarvoor uiteraard noodzakelijk en het mag om die reden een nadeel worden genoemd, dat deze balans thans zal worden opgemaakt door een landgenoot van een der beide betrokken auteurs. Het moet voor een Nederlander immers welhaast onmogelijk worden geacht zich even diep en met even grote warmte in te leven in de Belgische verhoudingen als in die van zijn eigen land, die hem niet alleen van meer nabij maar ook gedurende een veel langere periode bekend zijn. Niettemin dient de poging te worden gewaagd. Een volkomen betrouwbaar scheidsrechter, die boven de partijen staat en tegelijkertijd voldoende deskundigheid bezit, is nu eenmaal niet beschikbaar en hierin moge derhalve voor de lezer een motief zijn gelegen om de schrijver van deze notities voor zijn onderneming te verontschuldigen. Het juist dezer dagen verschenen, zeer belangwekkende rapport van de Belgische Centrale Raad voor de Economie zal daarnaast bij de vorming van een zo objectief mogelijk oordeel een welkome hulp kunnen bieden.

Het lijkt doelmatig de behandeling van het probleem in drie gedeelten te splitsen en van elk hunner achtereenvolgens na te gaan, welke argumenten ten gunste van het Belgische en van het Nederlandse standpunt pleiten. Deze onderdelen zijn: de gegrondheid van de Belgische klachten omtrent de Nederlandse concurrentie, de aanwezigheid in de economieën der beide partners van tekortkomingen, welke de huidige moeilijkheden kunnen verklaren, en last but not least de motieven, welke door elk der beide landen worden aangevoerd voor de grote lijnen van de tot dusver door hen gevolgde politiek.

Omtrent het eerstgenoemde punt kunnen wij betrekkelijk kort zijn. Ook van Nederlandse zijde wordt niet ontkend, dat in het bijzonder de laatste tijd enkele Belgische bedrijfstakken een zo gevoelige Nederlandse concurrentie zijn gaan ondervinden, dat daardoor teruggang en werkloosheid zijn bevorderd. Niettemin hebben zowel Dr Vredegoor als de Belgische Centrale Raad er zeer terecht op gewezen, dat in de op zo luide toon geuite klachten een grote dosis eenzijdigheid steekt, welke al of niet bewust de indruk poogt te wekken, dat de gehele recente achteruitgang in de bewuste bedrijfstakken enkel en alleen het gevolg zou zijn van de Nederlandse concurrentie. Tegenover deze overdrijving mag worden gesteld, dat het tot de elementen van een objectief oordeel zal moeten behoren, dat naast de Nederlandse concurrentie ook nog een aantal andere factoren hun invloed hebben doen gelden. Als zodanig dienen in het bijzonder te worden genoemd (1) de algemene achteruitgang van de conjunctuur voor de afzet van duurzame verbruiksgoederen, welke ook in Nederland tot een stijging van de werkloosheid heeft geleid, (2) de toeneming van de concurrentie uit andere landen, met name de Verenigde Staten en West-Duitsland, en (3) het feit, dat België aanvankelijk heeft kunnen profiteren van de omvangrijke Nederlandse inhaalbehoefte, die echter uiteraard tot een terugslag aanleiding moest geven op het moment dat aan deze inhaalvraag zou zijn voldaan. Bovendien verdient het zeer de aandacht, dat in totaal gezien het Belgische aandeel in de Nederlandse

invoer ook op dit moment nog altijd belangrijk hoger is dan het Nederlandse aandeel in de Belgische invoer en dat deze verhouding tevens aanmerkelijk gunstiger blijkt te liggen dan vóór de oorlog het geval was.

Ook indien op deze wijze de klachten tot redelijker afmetingen zijn teruggebracht, blijft het niettemin een feit, dat vooral in de sectoren textiel en schoeisel een opvallende stijging van de Nederlandse invoer heeft plaats gehad. Wij komen daarmee automatisch tot het tweede punt van onze beschouwing: de aanwezigheid van bepaalde tekortkomingen in de economieën van respectievelijk Nederland en België. Van laatstgenoemde zijde wordt immers gesteld, dat niet het optreden van de Nederlandse concurrentie als zodanig afkeurenswaardig is, maar alleen de volstrekt onnatuurlijke wijze waarop deze via een denaturatie van het loon- en prijspeil mogelijk zou worden gemaakt. Daartegenover wordt dan door Nederlandse waarnemers gewoonlijk naar voren gebracht, dat het grotendeels de gang van zaken in België zelf is geweest, die het concurrentievermogen van dit land zo aanzienlijk heeft verzwakt.

Beginnen wij met dit laatste, dat verdient het aandacht en waardering, dat ook in het artikel van Dr De Bièvre op een aantal interne Belgische tekortkomingen wordt gewezen. Het uitvoerigst wordt door hem ingegaan op de zorgeloze wijze, waarmee men daar te lande het prijs- en loonpeil omhoog heeft laten lopen. Naast de door Dr Vredegoor gegeven cijfers, waaruit de volstrekt uitzonderlijke stijging van het Belgische loonpeil in verhouding tot zijn Europese burens blijkt, moet vooral de uitspraak van Dr De Bièvre worden gereleveerd, dat men zich in België, waar de devaluatie belangrijk minder is geweest dan in Nederland, aan een grotere discipline met betrekking tot de stijging van lonen en sociale lasten had behoren te houden. Uit deze eenstemmigheid van Belgische en Nederlandse oordeelvellingen mag derhalve wel de conclusie worden getrokken, dat, indien al in Nederland een zekere denaturatie van het loonpeil zou kunnen worden vastgesteld, toch in elk geval ook de ongebreidelde verhoging der Belgische lonen tot 4 à 5 maal het vooroorlogse peil van zeer ernstige invloed moet worden geacht.

Niet alleen echter de geringe discipline met betrekking tot de lonen en sociale lasten speelt de Belgische economie thans parten, ook op zich zelf reeds is de concurrentiepositie van het land belangrijk bemoeilijkt door het destijds genomen besluit tot een veel geringere devaluatiepercentage dan dat, hetwelk door de meeste Westeuropese landen onvermijdelijk werd geacht nadat de Engelse beslissing ter zake eenmaal gevallen was. Men mag zich met reden afvragen of de van hun ergernis over de Nederlandse „loondumping” blijk gevende Belgische kringen zich wel eens gerealiseerd hebben, dat meer dan de helft van het door hen ondervonden loonverschil geen andere oorzaak heeft dan de bovenbedoelde op zich zelf staande beslissing van de Belgische Regering.

Naast de beschouwingen van Dr De Bièvre met betrekking tot de loonvorming, wordt door hem terecht gewezen op nog een andere factor van binnenlandse aard, die het Belgische prijspeil en dus de lonen opschroeft, te weten de protectionistische landbouwpolitiek. Ook indien men oog heeft voor de noodzaak van de instandhouding van de agrarische bevolkingsgroep, zo kan toch de wijze waarop de daaruit voortvloeiende bescherming in België schijnt te worden gerealiseerd, nl. met conservering van de in het productie-apparaat aanwezige gebreken en achterlijkheden, slechts een onnodige verhoging van de kosten van levensonderhoud ten gevolge hebben. Daarbij komt nog, dat ook de baten van de volgens overeenkomst met Nederland toegepaste heffing op de invoer van sommige agrarische producten tot dusver niet, zoals de bedoeling was, schijnen te zijn

¹⁾ Dr H. W. J. A. Vredegoor: België en de Benelux na „le miracle hollandais”, „E.-S.B.” van 27 Augustus 1952.

Dr C. de Bièvre: Economische Unie tussen „le miracle belge” en „le miracle hollandais”, „E.-S.B.” van 24 September 1952.

aangewend voor de modernisering van het agrarisch bedrijf.

Een vierde factor, welke ten ongunste van België werkt en die niettemin geheel en al van interne aard mag worden genoemd, is het karakter van de Belgische belastingpolitiek. Terwijl nl. in Nederland het zwaartepunt der belastingheffing is gelegen bij de directe belastingen en, voor zover de indirecte belastingdruk een rol speelt, juist de artikelen van dagelijks gebruik daarvan zoveel mogelijk zijn gevrijwaard, spelen in België de indirecte, d.w.z. de prijsverhogende belastingen een belangrijke rol. Het gevolg daarvan is, dat de kosten van levensonderhoud meer zijn gestegen dan anders het geval zou zijn geweest en dat dus ook langs die weg weer een factor tot verhoging van het loonpeil werkzaam is geweest. Ook vanuit dit gezichtspunt moet dus wederom een stukje verantwoordelijkheid voor het tussen Nederland en België ontstane loonverschil worden gelegd bij de in laatstgenoemd land opgetreden gebeurtenissen c.q. genomen beslissingen. Het kan dan ook niet verbazen, dat in het rapport van de Belgische Centrale Raad o.a. wordt aangedrongen op een verlaging van de omzetbelasting — die overigens in het Benelux-overleg reeds lang was overeengekomen, maar tot dusver door België nog niet ten uitvoer was gelegd.

Tenslotte schijnt een niet te verwaarlozen invloed te moeten worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat het met name in de thans het meest aan de Nederlandse concurrentie onderworpen bedrijfstakken allerminst rooskleurig gesteld is met de technische en organisatorische ontwikkeling. Dit is des te opmerkelijker, omdat in het algemeen gesproken de Belgische arbeidsproductiviteit niet ongunstig bij die in Nederland lijkt af te steken. Ten aanzien van sommige der thans in het geding zijnde sectoren schijnen evenwel gegevens van deskundigen ter beschikking te staan, waaruit kan worden afgeleid, dat de productie per arbeider per jaar in Nederland het dubbelé bedraagt van die in België. Wanneer dan bovendien nog wordt geklaagd over de inefficiëntie en de overbezetting van het distributie-apparaat, dan is het wel duidelijk, dat ook langs deze weg zowel de internationale concurrentiekansen worden verminderd als de binnenlandse prijzen en lonen worden opgedreven en derhalve door laatstgenoemde consequentie de internationale concurrentiemogelijkheden nog eens ten tweede male worden ondermijnd.

Wat moet nu tegenover deze in België gesignaleerde euvelen worden geboekt op het debet van Nederland? Feitelijk houden alle Belgische uitlatingen slechts één enkele klacht in: de „kunstmatigheid” van het loon- en prijspeil hier te lande. Het zal uit de bovenstaande opsomming van interne Belgische omstandigheden reeds duidelijk zijn geworden, dat deze kunstmatigheid in elk geval slechts voor een betrekkelijk bescheiden deel — beduidend minder dan de helft — van het totale loonverschil verantwoordelijk kan worden gesteld. Indien immers dit loonverschil momenteel gemiddeld ca 50 pCt bedraagt en men realiseert zich, dat meer dan de helft hiervan het gevolg is van de afwijkende devaluatiepercentages, waar bovenop dan nog de invloed der andere genoemde factoren moet worden gelegd, dan blijft er voor de factor „kunstmatigheid” niet zo erg veel meer over.

In overeenstemming hiermede kan dan ook worden berekend, dat zelfs indien de nog resterende, weinig belangrijke subsidies werden afgeschaft en voorts de huren ten opzichte van het vooroorlogse huurpeil zouden worden verdubbeld — hetgeen toch wel het maximum is van wat men zich kan indenken — niettemin de Nederlandse lonen slechts met ongeveer 10 pCt zouden behoeven te stijgen. De daarnaast van Belgische zijde verhoopde afschaffing van de 5 pCt consumptiebeperking zou niet veel meer zijn dan een slag in de lucht, aangezien deze beperking door de daling van de kosten van levensonderhoud gedurende het laatste halfjaar in feite op dit moment nog slechts ongeveer 1½ pCt

bedraagt en dus nagenoeg elke betekenis voor het onderhavige vraagstuk heeft verloren. Wij zien dan verder nog maar af van het feit, dat in België eveneens subsidies worden verleend, die een zekere verlaging van de kosten van levensonderhoud tot gevolg hebben, terwijl tenslotte een eventuele huurverhoging geenszins geheel behoeft — en met het oog op de belangen van de niet-loontrekkers zelfs bij voorkeur niet dient — te worden gecompenseerd door middel van een verhoging van het nominale loonpeil.

Het oordeel omtrent het tweede onderdeel van onze vergelijking, de aanwezigheid van tekortkomingen in de economieën der beide Beneluxpartners, waaruit de huidige moeilijkheden kunnen worden verklaard, kan derhalve onmogelijk anders luiden dan dat te dien aanzien België het meest de aandacht trekt. Zelfs indien men het huidige huurpeil en het nog resterende subsidiebedrag geheel en al als een Nederlandse „tekortkoming” zou willen aanmerken in die zin, dat daardoor de natuurlijke concurrentieverhoudingen worden vervalst en dus de totstandkoming van de Benelux wordt bemoeilijkt, dan nog zou op die wijze klaarblijkelijk slechts ongeveer een vijfde van het loonverschil tussen de beide landen op het debet van Nederland mogen worden geboekt²⁾. Met betrekking tot het dan nog resterende viervijfde deel is de meest gematigde conclusie, dat daarvoor in elk geval niet Nederland aansprakelijk kan worden gesteld.

Dit duidelijk verschil in beoordeling met betrekking tot de aanwezigheid van nationale tekortkomingen doet het antwoord op de vraag naar de motieven voor de grote lijnen van de tot dusver door de beide landen gevolgde politiek van zeer bijzonder belang zijn. Men zou immers nog de these kunnen opstellen, dat weliswaar het element der „kunstmatigheid” in de Nederlandse politiek dan misschien niet zo belangrijk moge zijn als op het eerste gezicht schijnt, maar dat toch in elk geval de Nederlandse economie vanaf de bevrijding een sterk beheerst karakter heeft bezeten en aldus het saamengaan met de zoveel vrijere Belgische economie bewust is bemoeilijkt. Anders gezegd: indien men ook in Nederland de ontwikkeling van lonen en prijzen meer haar eigen gang had laten gaan en niet steeds van elke verhoging precies had nagerekend of zij wel tot op de laatste cent in overeenstemming was met de betekenis van de tot die verhoging aanleiding gevende factoren — en zo ja, of zij dan toch nog niet op enigerlei andere wijze kon worden voorkomen — in dat geval zou in Nederland thans ongeveer eenzelfde loon- en prijspeil heersen als in België en zou er derhalve van concurrentiemoeilijkheden als gevolg van exorbitante loonverschillen geen sprake zijn. In dat geval zouden vrijwel zeker ook de reële lonen in Nederland een hoger niveau hebben bereikt dan thans kan worden geconstateerd en zou dus bovendien de koopkrachtige vraag, mede ten voordele van de Belgische bedrijvigheid, een groter omvang hebben kunnen aannemen.

Wanneer men de zaken aldus stelt — en het kan niet ontkend worden, dat zij in België veelal op deze wijze worden gesteld — dan moet inderdaad worden toegegeven, dat het vooral het verschil in de mate van leiding van het economisch leven is geweest, dat tot de huidige situatie aanleiding heeft gegeven. Alvorens de Nederlandse politiek om die reden aan te vallen, zal men zich er dan echter allereerst rekenschap van dienen te geven, welke motieven aan die politiek ten grondslag hebben gelegen en evenzeer, welke argumenten er toe hebben geleid in België een geheel andere politiek te volgen. Pas daarna kan een oordeel worden uitgesproken over de meer of mindere juistheid van elk dezer beide gedragslijnen en daarmee over de „schuld” voor de thans ontstane consequenties.

Het meest opvallende verschijnsel met betrekking tot

²⁾ Dit sluit natuurlijk niet uit, dat door Nederland naar vermogen tot uitwissing van deze debetpost dient te worden bijgedragen en ook reeds wordt bijgedragen.

de vraag naar de argumenten voor de in België gevolgde politiek is dan wel dit, dat zodanige argumenten eigenlijk niet bestaan. Het heeft er alle schijn van, dat men zich over deze zaken niet meer het hoofd wilde breken dan op elk afzonderlijk moment beslist noodzakelijk was en voor het overige op een gelukkig nationaal gesternte heeft vertrouwd. Men werd daarbij geholpen door een voor België uitermate gunstige conjunctuur en, op de momenten waarop de situatie minder gunstig dreigde te worden, door de openstelling van de Nederlandse markt voor de Belgische textiel en de gevolgen van het Korea-conflict. Nu deze tijdelijke invloeden evenwel zijn uitgewerkt en de algemene hoogconjunctuur voorbij lijkt, ziet België zich geplaatst voor een situatie, waarmee tot dusver nimmer rekening werd gehouden. Men mag verwachten dat daaruit thans de conclusie zal worden getrokken, dat men de zaken dus voortaan op enigszins andere wijze dient aan te pakken. In dat geval lijkt het dan echter verantwoord te stellen, dat aan de tot dusver in België gevolgde gedragslijn, welke neerkwam op de afwezigheid van elke politiek op langere termijn, die in het heden de economie reeds tracht af te stemmen op de factoren, die zich in de toekomst zullen doen gelden, geen wezenlijke verdiensten mogen worden toegekend, welke haar zouden verheffen boven de Nederlandse politiek.

Hoe geheel anders is intussen deze Nederlandse gedragslijn geweest. Vanaf de aanvang heeft men zich gerealiseerd en het gehele economische proces daarop trachten in te stellen, dat men te maken had met een ongemeen snel groeiende bevolking in een land zonder grote natuurlijke rijkdommen. Steeds dieper is in alle lagen van het Nederlandse volk zodoende het bewustzijn doorgedrongen, dat men zich offers moest getroosten. Dat het onvermijdelijk was het levenspeil sober te houden, teneinde de middelen te vinden om de grootse investeringen te kunnen financieren, die nodig zijn om werk te verschaffen aan de tienduizenden, die jaarlijks het arbeidspotentieel komen versterken. En dat de beperking van het levenspeil al evenzeer noodzakelijk was om op de wereldmarkt te kunnen aanbieden tegen prijzen, die het mogelijk zouden maken de steeds groeiende productie van oude en nieuwe investeringen tezamen te blijven afzetten. Wanneer dientengevolge dat levenspeil thans gemiddeld ca 10 pCt lager zou liggen dan in België het geval is, zoals door de Belgische Centrale Raad wordt berekend, dan wordt dit in Nederland niet aan enigerlei nationale tekortkomingen geweten, maar integendeel als het resultaat beschouwd van een systematische en volledig verantwoorde politiek op de lange termijn. Dan beseft men, dat de grotere bevolkingdichtheid, de geringere natuurlijke rijkdommen en vooral de nog steeds verder toenemende bevolking het on-

mogelijk maken zich een levenspeil als het Belgische te veroorloven. En dan aanvaardt men, onder de invloed van het gevaar van omvangrijke werkloosheid in de nabije toekomst, dat het beter is voor allen werkgelegenheid te bieden met een sober levenspeil dan de productiekosten zodanig te laten stijgen, dat de afzet dier productie en daarmee tegelijkertijd de betalingsbalans en de werkgelegenheid ernstig gevaar lopen. Het is daarom, dat men er zich zo krachtig van bewust is, dat een andere politiek dan die, welke tot dusver werd gevolgd, geen uitkomst biedt en dat men zich dus nimmer zal kunnen laten dringen in de Belgische richting, waarvan men weet dat zij voor Nederland zelfmoord zou betekenen en waarvan men zich in zijn binnenste afvraagt of zij ook voor België op den duur niet tot aanzienlijke moeilijkheden zal leiden.

Dit onmiskenbare verschil tussen de Nederlandse en de Belgische na-oorlogse politiek mag stellig niet uitsluitend als een bewijs van scherper Nederlands inzicht worden beschouwd. In een periode van hoogconjunctuur als die, welke België heeft doorgemaakt, is het wel uitermate moeilijk, immers strijdig met de gehele actuele atmosfeer, zich beheerst en over de toekomst piekerend te gedragen. Omgekeerd liet de harde werkelijkheid, waarin Nederland na de oorlog bleek te verkeren, nu eenmaal weinig speelruimte over voor zorgeloosheid van welke aard dan ook. Dit alles neemt intussen niet weg, dat ook uit het derde onderdeel van onze vergelijking dus geen argumenten kunnen worden geput, welke de balans meer ten gunste van België zouden doen omslaan. Integendeel zou men eerder kunnen verdedigen, dat juist het in dit derde deel gebleken verschil tussen de aan een wezenlijke behoefte beantwoordende Nederlandse planmatigheid en de Belgische afwezigheid daarvan des te meer heeft aangetoond, dat de huidige moeilijkheden niet kunnen worden opgelost door een drastische wijziging van de Nederlandse gedragslijn. Wij zijn er ons intussen van bewust, dat de aldus door ons samengestelde balans wel zeer sterk ten gunste van Nederland is uitgevallen. Niettemin menen wij, dat het een objectieve balans is geworden en dat zij de realiteit, die nu eenmaal voor België in sommige opzichten minder flatteus is, op de juiste wijze weergeeft. Zozeer zijn wij hiervan overtuigd, dat wij geloven, dat men in het komende Benelux-overleg ook van Belgische zijde hiernaar zal willen handelen. Indien deze verwachting bewaarheid zou worden, dan zou het inderdaad nog tot een „miracle Benelux” kunnen komen en wel in deze zin, dat zijn verwezenlijking een belangrijke stap naderbij zal worden gebracht juist op het moment, waarop de moeilijkheden het meest acuut lijken en het pessimisme dientengevolge schier allerwege het grootst.

's-Gravenhage.

Dr J. E. VAN DIERENDONCK.

De Nederlandse industriële exportspreiding

Een analyse van het zgn. proces van „Enteuropäisierung” van de wereldhandel — d.w.z. het relatief steeds minder van betekenis worden van de intereuropese handel — toont aan, dat dit proces vóór de oorlog is begonnen en zich ook na de oorlog heeft voortgezet¹⁾. Voor Nederland liggen hier in verband met de toekomstige exportontwikkeling verschillende belangrijke problemen omdat het bijzonder nauw bij deze „Enteuropäisierung” betrokken is. Over de Nederlandse export is veel geschreven. Met name de door de Nederlandse Regering aan de Tweede Kamer voorgelegde Exportnota heeft in de grote pers de

¹⁾ Zie ons artikel over „Verschuivingen in de Europese handel” in „E.-S.B.” van 19 December 1951.

nodige aandacht getrokken en velerlei reacties ontlokt²⁾.

Men kan het probleem van de Nederlandse export op twee manieren stellen. In de eerste plaats kan men nagaan wat door Nederland zou moeten worden bereikt indien men tot een evenwichtige betalingsbalansontwikkeling wil komen, respectievelijk indien men het aandeel in de totale wereldhandel wil handhaven. De behaalde resultaten kan men dan hieraan toetsen.

Een andere mogelijkheid is dat men nagaat hoe de Nederlandse exportprestaties geweest zijn in het licht van het potentieel mogelijke, respectievelijk vergeleken met wat

²⁾ Zie bijv. „Kanttekeningen bij de Nota inzake de Exportpolitiek” door Drs H. Hoelen in „E.-S.B.” van 8 October 1952.

andere landen hebben bereikt. Wanneer wij er van uitgaan dat ons land gebaat is bij een zo ruim mogelijke export-spreiding, vallen in dit opzicht onze totale exportprestaties — zoals algemeen bekend — bijzonder ongunstig uit. Volledigheidshalve is deze harde waarheid in onderstaand staatje nog eens vastgelegd.

	Aandeel O.E.E.C.-export naar niet-O.E.E.C.-landen in pCt van totale O.E.E.C.-uitvoer	Aandeel Nederlandse export naar niet-O.E.E.C.-landen in pCt van totale Nederlandse uitvoer
1937	50	36
1951	52	37

Men moet hierbij echter twee dingen bedenken. In de eerste plaats is het Nederlandse exportpakket geheel anders samengesteld dan het Europese, terwijl de buiten-Europese gebieden juist bepaalde goederen nodig hebben die Nederland in veel mindere mate kan leveren dan zijn Europese partners, waardoor ons land a.h.w. een natuurlijke handicap heeft bij zijn exportspreiding. Ons uitgebreid pakket aan landbouwproducten, benevens enige industrieproducten die een meer lokale markt hebben zijn wel de belangrijkste factoren die hiertoe bijdragen.

In de tweede plaats bestaan er grote preferentiële gebieden waar het zeer moeilijk is om vaste voet te krijgen. Het belangrijkste is in dit geval het sterlinggebied dat achter de bescherming der „preferential importduties” een groot afzetgebied heeft opgebouwd, dat het coûte que coûte in stand tracht te houden. Daarnaast heeft Frankrijk een beschermd afzetgebied in zijn overzeese gebiedsdelen en ook België. De overige beschermde markten zijn niet belangrijk. Dat de invloed van deze marktdiscriminatie bijzonder groot moet zijn blijkt uit het onderstaande overzicht.

	Exportaandeel in pCt van totale O.E.E.C.-export	Exportaandeel van resp. Koninkrijk, Frankrijk en België in pCt van totale O.E.E.C.-export naar het preferentiële gebied
Ver. Koninkrijk	27	71
Frankrijk	15	90
België	9	66

Men ziet hieruit hoezeer door handelspolitieke manipulaties de economisch of politiek afhankelijke gebieden voor de nationale afzet van de desbetreffende landen gereserveerd zijn en hoe gering de handelsmogelijkheden voor de andere Europese landen zijn geweest. Bij een beoordeling van de Nederlandse exportprestaties moeten wij dus trachten beide bovengenoemde factoren zoveel mogelijk te elimineren. Wat het laatste punt betreft: dit is op twee manieren mogelijk. In de eerste plaats kunnen wij de Nederlandse exportprestaties naar alle gebieden buiten Europa (inclusief de preferentiële gebieden) vergelijken met de prestaties van alle landen die in dezelfde ongunstige positie verkeren als ons land, d.w.z. die eveneens de voorkeursbehandeling van het sterlinggebied e.d. vallen. Wanneer wij dan bovendien de invloed van de aan een sterk lokaal verkeer gebonden goederen zoveel mogelijk uitschakelen door uitsluitend de industriële uitvoer te beschouwen, verkrijgen wij verdeeld over de belangrijkste industriële bedrijfstakken het in de rechterkolom staande overzicht.

Men ziet hieruit onmiddellijk dat door de uitschakeling van België, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk de Nederlandse cijfers niet ongunstig uit de bus komen. Wij kunnen deze Nederlandse prestaties voor iedere bedrijfstak zelfs in een „waarderingscijfer” aangeven. Indien wij nl. het cijfer in de eerste kolom op 100 stellen en het cijfer in de tweede kolom hierin uitdrukken kan men met één oogopslag zien hoever het resultaat van onze exportspreiding boven of onder het gemiddelde ligt. Hoe meer het gegeven cijfer boven 100 ligt, hoe gunstiger het resultaat. Voor cijfers beneden 100 geldt uiteraard het omgekeerde. Sommige bedrijfstakken hebben zoals uit het overzicht blijkt bijzonder gunstige prestaties geleverd, terwijl andere bedrijfstakken de markt onvoldoende hebben uitgebuit.

1951

Exporteerende bedrijfstak	Export van O.E.E.C.-landen (uitgez. Ver. Koninkrijk, België en Frankrijk) naar niet-O.E.E.C.-gebieden in pCt van totale export van de desbetr. bedrijfstak	Export van Nederland naar niet-O.E.E.C.-gebieden in pCt van totale export van de desbetr. bedrijfstak	„Waarderingscijfer” voor Nederlandse export-spreiding op basis van Europese gemiddelden (= 100)
Chemische producten	46	52	113
Textielproducten	46	47	102
Qnedele metalen en werken hiervan	49	60	122
Rubber-, leer-, hout- en papierwaren	48	38	79
Machinerieën	48	54	104
Electrische toestellen en apparaten	47	42	89
Vervoermaterieel	48	58	120
Totaal waarderingscijfer voor exportspreiding (gewogen gemiddelde)			101

Het gewogen gemiddelde van alle belangrijke industriële bedrijfstakken tezamen ligt echter boven de 100, zodat het eindresultaat zeker niet ongunstig mag worden genoemd.

Nu heeft de hier gebruikte methode van berekenen het nadeel dat een paar belangrijke en grote industriële concurrenten (België, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk) buiten beschouwing zijn gelaten. Indien wij onze prestaties op het gebied der exportspreiding willen meten met het gehele O.E.E.C.-gebied, inclusief deze belangrijke industriële landen, is de meest zuivere opzet dat men de discriminatoir beschermde bestemmingsgebieden buiten beschouwing laat en de berekeningen beperkt tot de exporten naar het overige gedeelte van de overzeese wereldmarkt. (Aangezien de Verenigde Staten in vele opzichten een aparte markt vormen zullen deze ook apart worden behandeld).

Het procentuele aandeel van de export naar de niet-preferentiële markten in Azië, Afrika en Amerika lag voor de verschillende Europese landen als volgt:

Landen:	Aandeel van de export naar niet-preferentiële markten in Azië, Afrika en Amerika in pCt van de totale export
Zwitserland	19,2
Italië	15,8
Duitsland	15,0
O. E. E. C.-gemiddelde	14,5
Zweden	13,9
Nederland	13,1
Ver. Koninkrijk	11,9
België	11,4
Frankrijk	11,3

Men ziet hieruit dat ook in dit opzicht het Nederlandse resultaat, hoewel het even onder het gemiddelde ligt, niet bijzonder slecht is te noemen. Men moet immers in aanmerking nemen dat het cijfer in feite veel gunstiger is dan bovenstaande gegevens suggereren omdat ons relatief grote pakket aan goederen met een lokale markt de einduitslag drukt. Wanneer men dan ook naar analogie van de hiervoor gegeven analyse per industriële bedrijfstak deze goedereninvloed elimineert, is de Nederlandse prestatie zelfs bijzonder gunstig te noemen, zoals het overzicht op blz. 788 overtuigend aantoon.

Hoe men het dus ook wendt of keert: wanneer wij de verschillende elementen die het beeld vertroebelen uitschakelen, komt de Nederlandse prestatie niet ongunstig uit de bus.

Uit het feit dat de cijfers in deze tweede berekening zelfs hoger liggen dan in de eerste kan men afleiden dat het Verenigd Koninkrijk, België en Frankrijk, zich in relatief zeer eenzijdige mate met hun uitvoer op de preferentiële gebieden hebben gericht. Hoewel onaangenaam voor de andere O.E.E.C.-landen, is dit van Europees gezichtspunt uit niet zonder meer nadelig te noemen. Wanneer deze preferenties niet bestonden zouden de Europese landen

Exporteerende bedrijfstak	Aandeel O.E.E.C.-export naar niet-preferentiële gebieden in Azië, Afrika en Amerika in pCt van totale export van de des- betreff. bedrijfstak	Aandeel Nederlandse ex- port naar niet-preferen- tiële gebieden in Azië, Afrika en Amerika in pCt van totale export van de desbetreff. bedrijfstak	„Waarderingscijfer” voor Nederlandse export- spreiding op basis van Europees gemiddelde (= 100)
Chemische producten	16,6	19,9	120
Textielproducten ..	9,7	17,3	178
Rubber-, leer-, hout- en papierwaren	15,7	16,2	103
Onedele metalen en producten	15,0	12,2	80
Machinerieën	17,8	31,2	175
Electrische toestellen en apparaten ..	17,6	24,2	137
Vervoermaterieel ..	17,3	35,8	207

Waarderingscijfer totale industriële export (gewo-
gen gemiddelde) 138

elkaar van deze markten trachten weg te concurreren met als resultaat dat de algemene ruilvoet van Europa met deze gebieden aanzienlijk slechter zou worden. Het feit dat thans één land een soort monopoliepositie inneemt betekent dat voor de totale Europese betalingsbalans de deviezenopbrengsten uit de overzeese markten thans veel groter zijn dan zonder deze preferenties het geval zou zijn. Gezien de nauwe samenhang die tussen de Europese financiële en monetaire belangen is gegroeid, zou het een interessant probleem zijn om te onderzoeken of het überhaupt zelfs niet schadelijk voor het geheel van samenwerkende landen zou zijn indien dit systeem van preferentiële beschermingen zou vervallen.

Ten slotte moeten nog een paar kanttekeningen worden gemaakt bij onze export naar de Verenigde Staten. De deelnemende landen stuurden in 1951 7,3 pCt van hun totale export naar de Verenigde Staten, tegen Nederland 5,7 pCt. Op het eerste gezicht lijkt dit niet zo erg ongunstig, maar onze analyse per bedrijfstak leert, hoezeer dit laatste cijfer eigenlijk geflatteerd is en hoe bijzonder ongunstig de resultaten op de markt in de Verenigde Staten zijn.

Wanneer wij de ijzer- en staalsector buiten beschouwing laten, blijkt dat ons land in vergelijking tot andere landen in bijna alle industriële sectoren de gegeven exportmogeh-

Exporteerende bedrijfstak	Aandeel van O.E.E.C.- export naar de Ver. Sta- ten in pCt van totale export per bedrijfstak	Aandeel van de Neder- landse export naar de Ver. Staten in pCt van totale Nederlandse ex- port per bedrijfstak	„Waarderingscijfer” voor Nederlandse export- spreiding op basis O.E.E.C.-gemiddelde (= 100)
Vervoermaterieel ..	2,3	1	43
Electrische toestellen en apparaten ..	1,3	0,8	61
Machinerieën	2,5	0,3	120
Onedele metalen en producten hiervan	14,0	35,7	255
Textielproducten ..	5,0	2,3	46
Chemische producten	8,4	6,1	73
Leer- rubber-, hout- en papierproducten	6,5	2,9	44

lijkheden onvoldoende heeft uitgebuit. Het gewogen gemiddelde van de verschillende waarderingscijfers (zonder de staalsector) ligt dan ook op 65.

Binnen het kader van de door ons gegeven analyse ligt hier dus een bijzonder zwakke plek. Dit slechte resultaat valt des te meer uit de toon omdat de spreiding t.o.v. de overige overzeese markten relatief voldoende of meer dan voldoende kon worden genoemd.

Wanneer wij ten slotte de verschillende bedrijfstakken in de drie overzichtjes nog eens onderling vergelijken valt op, dat onze uitvoer van machines (een van de belangrijkste kapitaalgoederencategorieën met „toekomst”) in alle overzichten gunstig voor de dag komt. Gemeten aan de O.E.E.C.-norm blijkt deze bedrijfstak het er niet slecht af te hebben gebracht. Het is natuurlijk een geheel andere vraag in hoeverre de totale capaciteit en daarmee de totale uitvoer van deze tak van bedrijf opgevoerd zou kunnen worden, aangezien dit een industrialisatieprobleem is.

Er zij ten slotte nogmaals op gewezen dat het bovenstaande exposé zich op geen enkele wijze uitsprekt over het feit, of onze exportspreiding voldoende is in het raam van de gehele betalingsbalansontwikkeling. Er werd slechts nagegaan hoe onze prestaties in dit opzicht lagen in vergelijking tot andere landen, die zoals eveneens is gebleken in vele opzichten vaak met dezelfde moeilijkheden hebben te kampen.

's-Gravenhage.

J. WEMELSFELDER, econ. drs.

Huren van bedrijfsruimten en van ongebouwd onroerend goed

In het algemeen kan overheidsbemoeiing met prijzen worden gezien als een noodzakelijk kwaad. In de oorlogsjaren en ook in de daarop volgende periode, toen er nog sprake was van schaarste op vrijwel elk gebied, kon daaraan niet worden ontkomen. Keren de meer normale toestanden terug, dan kan de Overheid de prijsvorming weer rustig overlaten aan de vrije werking van vraag en aanbod. We leven nu ruim 7 jaren na de bevrijding en nog steeds heeft de Overheid ten aanzien van het onroerend goed, gebouwd en ongebouwd, belangrijke bemoeiingen, zowel met de verkoopprijzen als met de huren en pachten.

Het Vervreemdingsbesluit onroerende zaken stelt regelen inzake de verkoopprijzen van ongebouwd onroerend goed. Pachtbesluit en Huurwet regelen de controle op de pachten en huurprijzen en bevatten tevens bepalingen inzake pacht- en huurbescherming. Slechts de koopprijzen van gebouwd onroerend goed werden enkele jaren geleden vrijgelaten, terwijl ook de huurprijzen van het na de inwerkingtreding van de Huurwet, zonder rijkssteun in eniger-

lei vorm, tot stand gekomen gebouwd onroerend goed zijn vrijgegeven. Verder is de Overheid tot dusver niet gegaan.

Ik vraag mij af, of niet langzamerhand het tijdstip is aangebroken om te overwegen, of op dit gebied nog niet verder kan worden gegaan en dan denk ik daarbij meer speciaal aan de huurprijzen van bedrijfsruimten en van het niet agrarisch ongebouwd onroerend goed. Ten aanzien van het vrijgeven van de koopprijzen van agrarisch onroerend goed werden reeds officiële stappen gedaan. De Stichting voor de Landbouw toonde zich nl. hiervan, zij het met de kleinste mogelijke meerderheid, een voorstander. In de hierna volgende beschouwing wil ik dit laatste echter buiten bespreking laten en mij beperken tot de bedrijfsruimten en het ongebouwd onroerend goed¹⁾.

Tot dusver werd op het stuk van de prijsbeheersing van

¹⁾ Waar in het vervolg van dit artikel wordt geschreven over ongebouwd onroerend goed, wordt daarmee bedoeld grond, welke voor niet agrarische doeleinden wordt benut, zoals voor opslag van goederen, voor het verrichten van werkzaamheden in de open lucht, voor het daarop plaatsen van opstallen en inrichtingen, sportterreinen, e.d.

het gebouwde onroerend goed geen verschil gemaakt tussen woningen en bedrijfsruimten. Ook de thans geldende regeling ingevolge de Huurwet maakt op dit punt geen onderscheid. Ik meen, dat dit onderscheid thans wel gemaakt moet worden. Het bezit van bedrijfsruimten heeft als beleggingsobject onmiskenbaar een enigszins ander karakter dan het bezit van woonhuizen. Bedrijfsruimten leveren de belegger als regel een groter risico dan woonhuizen. De huurprijzen van zakenpanden — het verleden heeft ons dit geleerd — zijn meer conjunctuurgevoelig dan die van woningen, terwijl ook standsverandering ten aanzien van bijv. winkelpanden direct veel meer invloed heeft op de huurwaarde dan bij woonhuizen.

Ten aanzien van de woningen wil de Regering, mede door invoering van een huurbelasting, komen tot een nivellering tussen de huren van oude en nieuwe woningen. Bij de bedrijfsruimten zal deze nivellering er ook moeten komen, echter niet door de invoering van een huurbelasting. Het zou m.i. niet juist zijn bij de eventuele invoering van een huurbelasting ook de bedrijfsruimten te betrekken. Bij de woninghuren is een huurbelasting nog wel te verdedigen, omdat het Rijk in de loop der jaren in de kosten van de arbeiderswoningbouw enorme bijdragen heeft verleend. Bij de bouw van bedrijfsruimten werd het Rijk nimmer financieel betrokken, zodat m.i. op het bedrijfsleven geen extra last mag worden gelegd ter tegemoetkoming in de rijksuitgaven voor de arbeiderswoningbouw. De rijksbijdragen ingevolge de Wet Materiële Oorlogschaden, bij herbouw van in de oorlog verloren gegane bedrijfsruimten, kunnen daarbij buiten beschouwing worden gelaten.

De aanmerkelijke verschillen tussen de huurprijzen van voor- en na-oorlogse bedrijfsruimten vormen een beletsel voor het tijdig vernieuwen van bedrijfsruimten, terwijl deze verschillen mede hun nadeel hebben ten aanzien van de concurrentiemogelijkheden van in na-oorlogse panden gehuisveste bedrijven. Daarbij komt, dat in vele gevallen, door het handhaven van de vooroorlogse, dikwijls veel te lage huurprijzen van het oude bezit, de toevallige huurders daarvan bovenmatig worden bevoordeeld, zulks ten koste van de eigenaren. Daartegen kan worden aangevoerd, dat het Besluit bijzondere huurprijzen in artikel 18 in bijzondere gevallen de mogelijkheid opent tot wijziging van een bestaande huurprijs van een gebouwde onroerend goed, doch de ervaring hiermede opgedaan is dermate teleurstellend, dat deze mogelijkheid op dit punt geen oplossing kan brengen.

Het is van voldoende bekendheid, dat in het algemeen de vooroorlogse huren van winkels, kantoren en andere bedrijfsruimten aan de lage kant waren. De crisisjaren na 1930 hadden daarop een grote invloed, terwijl bij de invoering van de prijsstop in 1940 veelal nog geen herstel tot het juiste niveau mogelijk was geweest. Prijzen beneden de 5 gulden per m² per jaar voor prima bedrijfsruimte, zowel op het platteland als in de steden, waren en zijn nog geen uitzondering. Deze prijzen, na 1 Januari 1951 verhoogd met 15 pCt, gelden tot op de huidige dag. Als gevolg hiervan blijven hier en daar de nieuw gebouwde bedrijfsruimten leeg staan, terwijl bekend is, dat nog heel wat bedrijven totaal onvoldoende zijn gehuisvest in woningen en andere voor het bedrijf in feite ongeschikte ruimten. Uitsluitend de abnormaal lage huisvestingskosten houden een verhuizing naar beschikbare nieuwbouw tegen.

Aan dit euvel kan een eind worden gemaakt door, evenals de kooprijzen, nu ook de huurprijzen van de bedrijfspanden vrij te geven. Ten aanzien van de leegkomende bedrijfsruimten hebben de huurprijsvorschriften in de meeste gevallen toch nog slechts een theoretische betekenis, omdat, bij een nieuwe verhuring, het vrijwel gebruikelijk is geworden, dat de nieuwe huurder alle mogelijke lasten op zich moet nemen, welke in feite tot die des eigenaars behoren, om van andere minder geëigende manipulaties

maar niet te spreken. Bij de woonruimte ligt dit anders, omdat daarbij de eigenaar niet vrij is in het kiezen van zijn huurders, doch de Overheid hierin beslist. Het zijn dus slechts de zittende huurders, die door de huurbescherming en de prijsstop extra, ten koste van de eigenaren, worden bevoordeeld.

Zou de Regering bevreesd zijn reeds bij de eerstvolgende wettelijke huurverhoging van het gebouwde onroerend goed de huren van de bedrijfsruimten vrij te laten, laat zij dan als veiligheidsmaatregel de huurbescherming in tact laten en bij een, uit een toegepaste huurverhoging voortspruitende huuropzegging de rechter laten beoordelen of de gevraagde verhoging al dan niet bovenmatig is. De vrije prijsvorming is dan weer hersteld en slechts wanneer er sprake is van een uitwas kan de rechter ingrijpen. Bij een kleine categorie panden is reeds sprake van huurbescherming zonder huurprijscontrolé. De huurders van de na 1 Januari 1951 zonder rijkssteun tot stand gekomen panden genieten nl. wel huurbescherming, doch de huren van deze panden zijn vrij. De kleine bezwaren welke tegen deze oplossing zeker nog wel zullen kunnen worden ingebracht wegen niet op tegen de veel grotere voordelen. Door het intact laten van de huurbescherming kan de Regering de zaak in het oog blijven houden en zonodig opnieuw langs wettelijke weg ingrijpen. Bovendien blijft de Regering haar invloed behouden bij de vaststelling van de huurprijzen van de bedrijfsgebouwen in de gevallen, dat terzake van de bouw van overheidswege in enigerlei vorm een financiële tegemoetkoming is toegekend. Dit laatste is vrijwel steeds het geval bij de met herbouwplicht gebouwde panden. Te verwachten is, dat hiervan een regulerende werking zal uitgaan ten opzichte van de huurprijzen van de vooroorlogse bedrijfsruimten.

Mocht de Regering er toe besluiten om, zij het onder bepaalde reserves, de huurprijzen van de bedrijfsruimten vrij te laten, dan zou ik een gelijke maatregel willen propageren voor de huurprijzen van het ongebouwd onroerend goed. De prijsstop van het gebouwde onroerend goed werd destijds noodzakelijk gemaakt door de toenemende schaarste daarvan, alsmede door de neiging van het publiek om, uit vrees voor inflatie, zijn geld in goederen om te zetten. Ten aanzien van het ongebouwd onroerend goed gold dit in nog sterker mate, omdat, speciaal in de oorlogsjaren, de belegging daarin als de meest veilige werd beschouwd. Daarom werd ook voor het ongebouwd onroerend goed een prijsstop ingevoerd, zowel voor de kooprijzen als voor de huurprijzen. Al is het momenteel zo, dat een zekere vrees voor verdergaande inflatie niet geheel is weg te denken, toch kan niet meer worden gesproken van een meer dan normale neiging om geld te beleggen in ongebouwd onroerend goed. Uit dien hoofde zou de controlé op de kooprijzen van gronden kunnen worden losgelaten. Dat de Regering daartoe nog niet aanstonds zal willen besluiten is echter te verwachten, omdat in het algemeen de grondprijzen in meerderlei vorm kunnen zijn betrokken bij verschillende openbare belangen, waarvan als de voornaamste de arbeiderswoningbouw kan worden genoemd. Wel zal het aanbeveling verdienen, dat de betreffende wettelijke bepalingen zodanig worden gewijzigd, dat een soepele toepassing mogelijk wordt gemaakt, een toepassing welke uitsluitend is gericht op het tegengaan van excessen.

Ten aanzien van de huurprijzen van het ongebouwd onroerend goed ligt de zaak anders. Van een schaarste aan ongebouwd onroerend goed kan toch in feite moeilijk worden gesproken. Uit dien hoofde is noch huurbescherming, noch huurstop noodzakelijk. Nochtans handhaaft de Huurwet de huurprijzen op het niveau van 1940 en geniet de huurder bescherming. Wijziging van de huurprijs wordt mogelijk gemaakt door toepassing van artikel 4 van het Besluit bijzondere huurprijzen. Dit kan echter slechts geschieden wanneer de bestaande huurprijs een redelijke exploitatie voor de verhuurder niet toelaat.

Wat nu is in dit verband een redelijke exploitatie?

De praktijk wijst in de richting, dat men in Den Haag daaronder verstaat een huurprijs gelijk aan een zeker percentage van de verwervingskosten van de grond, eventueel verhoogd met andere noodzakelijke kosten. Dit zou, op zichzelf wel aannemelijk zijn, wanneer dit percentage, dat uiteraard verband houdt met het geldende rentetype voor geldleningen op lange termijn, altijd zou zijn te maken. Dit is echter niet zo. De grootste verhuurders van niet agrarische gronden zijn ongetwijfeld de gemeenten. De praktijk van de gemeentelijke grondexploitatie leert, dat het lang niet altijd mogelijk is het vorengenoemde rendement te maken, doch dan zou het mogelijk moeten zijn om voor andere gronden, welke om de een of andere reden meer in trek zijn, een hoger rendement te maken, zodat men over het geheel op het gemiddelde uitkomt. Neen, zegt de prijsbeheersing, dat kan niet. Ieder geval wordt op zichzelf beschouwd. De prijsbeheersing houdt zich stipt aan de letter van het voorschrift. Dit moet op de duur tot onbillijkheden leiden.

Ten aanzien van de kooprijzen zullen we dat — wanneer geen soepeler toepassing van de voorschriften wordt toegestaan — voorshands moeten blijven gedogen. In de praktijk is het toch n.l. zo, dat bouwgrond, welke vóór de oorlog bouwrijp is gemaakt en thans graag voor bijv. f 30 per m² zou worden gekocht, voor de halve prijs aan

de kopers moet worden weggegeven, terwijl elders, de na de oorlog bouwrijp gemaakte gronden slechts met grote verliezen kunnen worden uitgegeven. Bij de huurprijzen ligt dit anders. Zoals reeds opgemerkt, kan men niet spreken van schaarste aan grond. Bovendien mag worden verwacht, dat geen enkele zakenman meer huur voor de grond, die hij nodig heeft, zal betalen dan deze hem waard is. Grondexploitatie, daarbij inbegrepen de grondverhuur, is een zaak van koopmanschap en niet een zaak van een rekensommetje van de prijsbeheersing. De grondexploitanten — in meerderheid zullen dit de gemeentebesturen zijn — zijn heus wel in staat om zelf te bepalen welke prijzen het zonder zichzelf in de vingers te snijden, kunnen maken en het bedrijfsleven weet zelf te beoordelen welke huurprijzen zij voor grond kan betalen. Bij de prijsvaststelling gelden veelal zoveel andere factoren dan die van de prijsbeheersing, dat het practisch ondoenlijk is om vanuit Den Haag uit te maken wat wel en wat niet tolerabel is.

Het loslaten van de prijsbeheersing voor de huren van gebouwd onroerend goed, met uitzondering van woningen, en van ongebouwd onroerend goed, alsmede het wegvallen van de huurbescherming voor huurders van ongebouwd onroerend goed zal zeker in wijde kring worden gewaardeerd als een nieuwe stap in de richting van meer normale verhoudingen.

Rotterdam.

C. KÜPPERS.

Fiscale herwaardering van bedrijfsmiddelen

Inleiding.

De sterke prijsstijgingen der laatste jaren hebben vele bedrijven voor financieringsmoeilijkheden geplaatst. Om de gestegen waarde van de voorraad en de vervanging van de duurzame productiemiddelen, te kunnen financieren was winsthouding en in vele gevallen het aantrekken van nieuw vermogen vereist. Niet alleen de hoogte der belastingtarieven, maar ook de methode van fiscale winstbepaling hebben deze financieringsmoeilijkheden nog vergroot. Het berekenen van de fiscale winst op basis van de uitgaafprijzen, leidt bij een oplopend prijsniveau tot een belastingheffing over prijsstijgingswinsten, ten gevolge waarvan belangrijke bedragen, die voor de voortzetting van de productie op de bestaande voet vereist zijn, aan de onderneming worden onttrokken.

In velerlei vorm zijn de belastingwetgevers van verschillende landen tegemoet gekomen aan de moeilijkheden, waarin het bedrijfsleven verkeerde. Het is echter meestal bij incidentele wijzigingen in het van kracht zijnde systeem van fiscale winstberekening gebleven. Het uitgangspunt, dat alle nominale vermogensvoordelen, welke gedurende de bestaansduur van het bedrijf ontstaan, tot de belastbare winst behoren te worden gerekend, is in principè overall gehandhaafd. Enkel bij de verdeling van de verkregen vermogensvoordelen over verschillende boekjaren kan een tegemoetkomende houding van de fiscus worden geconstateerd. Door middel van vervroegde afschrijving of het overgaan naar een nieuw stelsel van voorraadwaardering, wordt in vele gevallen een verschuiving van de belastingdruk naar de toekomst mogelijk gemaakt.

Aan het vraagstuk van de fiscale herwaardering, waaruit verhoogde afschrijvingen op geherwaardeerde activa resulteren, is in Nederland, in vergelijking met andere landen, weinig aandacht besteed ¹⁾. Vooral in die landen, waar de munteenheden een relatief belangrijke koopkrachtvermindering onderging, leidde het inzicht, dat een fiscale

winstbepaling op basis van de historische kostprijs onder dergelijke omstandigheden economisch onhoudbaar is, tot toepassing van de methode van fiscale herwaardering, om op deze wijze een belastingheffing over „schijnwinsten” te kunnen voorkomen. Vooral in Frankrijk is aan dit vraagstuk grote aandacht besteed, en wanneer wij over dit onderwerp enkele opmerkingen willen maken, zal in het bijzonder bij de maatregelen, die in Frankrijk zijn genomen, worden stilgestaan.

Herwaardering van bedrijfsmiddelen.

De Franse belastingwetgever neemt bij de herwaardering van bedrijfsmiddelen als uitgangspunt de prijs die bij aanschaffing is betaald. Met behulp van prijsindices wordt aan deze aanschaffingsprijs een nieuwe waarde toegekend ²⁾. Tevens worden alle toegepaste afschrijvingen op basis van de voor de desbetreffende jaren geldende prijsindices geherwaardeerd. De herschatte waarde van het bedrijfsmiddel wordt berekend door de geherwaardeerde aanschaffingsprijs met de geherwaardeerde afschrijvingen te verminderen. Op deze herschatte waarde vinden de toekomstige afschrijvingen plaats, terwijl de ontstane „herwaarderingswinst” onbelast kan worden gereserveerd. Een eenvoudig cijfervoorbeeld moge de uiteengezette berekeningswijze nader toelichten.

Een bedrijfsmiddel, dat in 1946 voor fr. 100.000 is aangeschaft en waarop jaarlijks fr. 10.000 is afgeschreven, wordt per 31 December 1951 geherwaardeerd. De geherwaardeerde aanschaffingsprijs bedraagt $4,1 \times$ fr. 100.000 of fr. 410.000, terwijl het totaal van de geherwaardeerde afschrijvingen fr. 129.000 bedraagt, berekend als volgt:

afschrijving 1946 : $4,1 \times$ fr. 10.000	.....	of fr. 41.000
1947 : $3,2 \times$ fr. 10.000	.....	of fr. 32.000
1948 : $1,8 \times$ fr. 10.000	.....	of fr. 18.000
1949 : $1,5 \times$ fr. 10.000	.....	of fr. 15.000
1950 : $1,3 \times$ fr. 10.000	.....	of fr. 13.000
1951 : $1 \times$ fr. 10.000	.....	of fr. 10.000
Totaal	.....	fr. 129.000 ³⁾

¹⁾ Art. 2 van de wet belastingherziening 1950 maakte een éénmalige verduubeling van de fiscale restantwaarde mogelijk, wat een extra-afschrijving van éénmaal de fiscale restantwaarde tot gevolg heeft. Theoretisch noch practisch worden aan deze regeling grote verdiensten toegekend.

²⁾ Deze indices variëren naar gelang van het jaar waarin de aanschaffing plaatsvond: hun vaststelling geschiedt aan de hand van de groothandelsprijzen.

³⁾ Deze indices zijn ontleend aan het decreet van 18 Februari 1952, waarbij deze coëfficiënten laatstelijk zijn gewijzigd.

Na volledige gebruikmaking van de verleende herwaarderingsbevoegdheid, bedraagt de fiscale restantwaarde van het betrokken bedrijfsmiddel per 1. Januari 1952: fr. 410.000 verminderd met fr. 129.000 of fr. 281.000. Indien geen herwaardering had plaats gevonden, zou de fiscale restantwaarde per die datum fr. 100.000 verminderd met fr. 60.000 of fr. 40.000 hebben bedragen. Er is derhalve een „meerwaarde” ad fr. 241.000 ontstaan, welke meerwaarde als onbelaste reserve onder de passiva van de balans kan worden opgenomen.

Hierblijkt, dat ook de Franse belastingwetgever geen afstand wenst te doen van het eenmaal gekozen uitgangspunt, dat alle nominale vermogensvoordelen tot de belastbare winst dienen te worden gerekend⁴⁾. De ten gevolge van de herwaardering ontstane meerwaarde blijft een bestanddeel van de fiscale winst vormen: in beginsel vindt alleen een verschuiving van de belastingdruk naar de toekomst plaats. Indien tot uitdeling van de gevormde reserve wordt overgegaan, heeft dit opnemings in de winst van het desbetreffende boekjaar tot gevolg. Een uitdeling van deze reserve miskent echter haar economische bestemming. Economisch zijn deze gelden niet voor uitdeling, als verteerbaar inkomen, beschikbaar, maar zij zijn vereist om de vervanging van de in waarde gestegen activa te kunnen financieren. Het belastbaar stellen van meerwaarden, die uit een herwaardering op basis van muntontwaarding zijn ontstaan, betekent derhalve een belasting op het bedrijfsvermogen. Dit wordt in de Franse belastingwetgeving in zoverre erkend, dat onder bepaalde omstandigheden afkoop van de fiscale claim tegen een gereduceerd tarief mogelijk is⁵⁾.

De Franse belastingwetgever beoogt met deze herwaarderingsmogelijkheid de bedrijfshuishoudingen in staat te stellen om door middel van verhoogde afschrijvingen op geherwaardeerde activa, een fonds te vormen waaruit de noodzakelijke vervangingen kunnen worden gefinancierd. Het valt echter op, dat bij de bovengeschetste berekeningswijze de waardeveranderingen van het geld op de voorgrond worden geplaatst. De Franse belastingwetgever richt zich naar de samengebrachte som geld, het juridische aspect, terwijl bedrijfseconomisch de waardeveranderingen van de concrete economische goederen, van doorslaggevend betekenis behoren te zijn. Dat de samengebrachte som geld als uitgangspunt bij de herwaardering wordt genomen, valt ook af te leiden uit de bepaling, dat over een „herwaarderingswinst”, die ontstaat bij herwaardering van bedrijfsmiddelen welke uit leningen zijn gefinancierd, een belasting ad 5 pCt wordt geheven. Het voordeel, dat is gelegen in de mogelijkheid tot verhoogde afschrijvingen, moet deze extra-heffing rechtvaardigen. De debiteur heeft enkel een juridische verplichting tot betaling van een overeengekomen hoeveelheid francs. Uit het bovenstaande blijkt, dat deze herwaardering in feite resulteert in een omrekening van in het verleden uitgegeven francs naar hun huidige waarde. Volgens moderne bedrijfseconomische opvattingen is het rekening houden met monetair invloeden door middel van een algemeen prijsindexcijfer niet voldoende om bij de winstbepaling ieder prijsstijgingsvoordeel uit de bedrijfswinst af te zonderen. Hiertoe moet met iedere economisch relevante

prijswijziging op de inkoopmarkt, ongeacht of deze een gevolg is van monetair invloeden of uit enige verschuiving in de marktverhoudingen voortvloeit, rekening worden gehouden. Een dergelijk herwaarderingsstelsel is, niet in het minst wegens de vele moeilijkheden bij de praktische toepassing, nog in geen enkel belastingstelsel aanvaard. Het hanteren van een welgekozen indexcijfer heeft voor de belastingadministratie het voordeel van de eenvoud en de objectiviteit.

De waardering van de toegepaste afschrijvingen ontmoet menigmaal bedenkingen. Velen zijn van mening, dat de te laag gecalculerde afschrijvingen niet voor herwaardering in aanmerking komen. Indien deze prijsstijging was voorzien, dan zouden de toegepaste afschrijvingen voor hogere waarden zijn berekend. Het te laag gecalculerde dient derhalve als verlies te worden aanvaard. In deze gedachtegang wordt van de veronderstelling uitgegaan dat de bedragen, die ten gevolge van de afschrijvingen zijn vrijgekomen, niet in „zakelijke waarden” worden belegd. Het is echter goed denkbaar, dat in die bedrijven, waar van een grote diversiteit in de levensduur der bedrijfsmiddelen sprake is, de vrijkomende liquide middelen zodanig zijn belegd, dat de waardeveranderingen van het geld nagenoeg geen invloed uitoefenen. Dit zal met name het geval kunnen zijn, indien de vrijkomende liquiditeiten in productiemiddelen, die ter vervanging van de verbruikte productiemiddelen worden aangeschaft, worden geïnvesteerd.

Aan de veronderstelling, waarvan de Franse belastingwetgever uitgaat, dat de waardeveranderingen van het geld geen enkele invloed op de ontstane liquiditeiten hebben uitgeoefend, zal wel nooit worden voldaan. Indien de afschrijvingen, zoals in bovenaangehaald voorbeeld, op basis van de historische kostprijs zijn berekend en daarna een herwaardering plaatsvindt, leidt dit, ondanks de uitschakeling van de waardeveranderingen uit hoofde van monetair invloeden, tot een „vermogensverlies”. Veronderstellen wij, dat de aanschaffingswaarde van het in bovenaangehaald voorbeeld genoemd bedrijfsmiddel, per 1 Januari 1952: fr. 410.000 bedraagt, terwijl de waarde van de toegepaste afschrijvingen op fr. 129.000 moet worden gesteld, dan zal de fiscale restantwaarde fr. 281.000 bedragen, terwijl, bij een gelijkmatige verdeling van de afschrijvingen over de gestelde 10 jaren, aan dit bedrijfsmiddel een waarde ad $\frac{4}{10} \times \text{fr. } 410.000$ of fr. 164.000 zal worden toegekend. Ten laste van toekomstige boekjaren wordt een totaal ad fr. 281.000 aan afschrijvingen gebracht, terwijl een gelijkmatige verdeling van de afschrijvingen over de gehele bruikbaarheidsduur doet veronderstellen, dat dit totaal van afschrijvingen fr. 164.000 zal bedragen. Alleen indien de toegepaste afschrijvingen op basis van de vervangingswaarde worden berekend en over de vrijkomende middelen geen „prijsrisico” wordt gelopen, is het mogelijk te veronderstellen dat geen vermogensverlies zal ontstaan.

De door de Franse belastingwetgever verleende herwaarderingsbevoegdheden beperken zich niet tot bedrijfsmiddelen waarop afschrijvingen plaatsvinden. Ook bedrijfsmiddelen die reeds geheel zijn afgeschreven komen voor herwaardering in aanmerking. In beginsel is dit ook met voorraden het geval. Ten aanzien van de fiscale voorraadwaardering is echter een geheel van gedetailleerde maatregelen tot stand gebracht⁶⁾. Al deze maatregelen, welke betrekking hebben op de fiscale winstbepaling, duiden echter op het streven van de Franse fiscus om gedeeltelijk afstand te doen van het systeem van winstbepaling op basis van de historische uitgaafprijzen.

⁴⁾s-Gravenhage.

Mr M. V. M. VAN LEEUWE.

⁶⁾Zie mijn beschouwing in „De Naamloze Venootschap”, jrg. 30, no 4/5: „Fiscale waardering van voorraden in Frankrijk”.

⁴⁾ De in Indonesië aangekondigde fiscale maatregelen naar aanleiding van de devaluatie van de rupiah, stellen een herwaardering van vooroorlogse activa op basis van de factor 1 : 4 van de fiscale restantwaarde per eind 1941 in het vooruitzicht. De ontstane herwaarderingswinst zal in het algemeen niet worden belast. De schulden en vorderingen in buitenlandse valuta zullen op basis van de feitelijke devaluatie, i.e. 1 : 3, worden geherwaardeerd. De ten gevolge hiervan ontstane herwaarderingsverliezen zullen, naar men aanneemt, indien en voor zover deze herwaarderingsverliezen met herwaarderingswinsten kunnen worden gecompenseerd, geen fiscale consequenties met zich brengen.

⁵⁾ Een dergelijk standpunt, dat ook een vermogensvoordeel, waarbij van bedrijfswinst in de zin van verteerbaar inkomen geen sprake is, een belastingheffing kan rechtvaardigen, is zeker verdedigbaar. Er zal dan aan de voorwaarde moeten zijn voldaan dat in het toe te passen tarief een ruime differentiatie is neergelegd.

INGEZONDEN STUK

De woningbouw op een tweesprong

Dr H. Umrath te Amsterdam schrijft ons:

Wij menen uit het artikel van de heer Mr J. Wilkens onder bovenstaande titel in „E.-S.B.” van 17 September 1952 te moeten opmaken, dat hij voorstander is van een huurverhoging van 25 pCt „tot 145 pCt à 150 pCt van het peil van 1940 voor de oude voorraad”. De huren van de nieuwe huizen zullen dan „in de nabije toekomst belangrijk hoger” zijn. Schrijver vindt dat verantwoord, omdat de nieuwe woningen beter en moderner zijn.

Wij vragen ons af, wie deze „belangrijk hogere” huren straks zal kunnen betalen; het is reeds nu vaak moeilijk arbeiderswoningen, waarvoor bijv. in Amsterdam een weekhuur van f 13 à f 14 gevraagd wordt, aan bepaalde bevolkingsgroepen te verhuren. Een drastische verhoging van de inkomens der loon- en salaristrekkingen, zodat deze wel in staat worden gesteld „belangrijk hogere” huren te betalen, lijkt in verband met de hedendaagse positie op de wereldmarkt niet aanbevelenswaardig.

Onzes inziens is dit dan ook juist *niet* de weg om van de „gedwongen” samenwoning af te komen. Tenzij men onder „gedwongen” slechts die gevallen van samenwoning verstaat, welke het gevolg zijn van een tekort aan woningen, maar niet het gevolg van een tekort aan koopkracht. Dit laatste was immers de oorzaak, waardoor het een aantal gezinnen onmogelijk was, hun latente behoefte aan een eigen woning in koopkrachtige vraag om te zetten. Dit is ook een van de voornaamste redenen, waarom „ook in tijden van grote woningoverschotten altijd talloze samenwoningen bestaan bleven”, of waarom in de jaren dertig in Amsterdam het aantal bewoonde kelders met bijna 10 pCt opliep, niettegenstaande de grote woningoverschotten.

Wij willen in dit verband gaarne een sprekend voorbeeld uit het buitenland aanhalen. In 1932 stonden in Duitsland 150.000 woningen leeg, terwijl meer dan één miljoen huishoudingen niet over een eigen woning beschikten. „Dat niet eens 10 pCt van deze huishoudingen over zoveel koopkracht beschikte, om een leegstaande woning te huren, spreekt een duidelijke taal ten aanzien van de scheefgetrokken verhouding tussen huurpeil en inkomens. Echter tegelijkertijd kreeg men de indruk dat in Duitsland de woningnood tot het verleden behoorde” ¹⁾.

Het zijn juist deze feiten: het naast elkaar bestaan van grote statistische woningoverschotten en een latente woningnood met alle nadelige gevolgen, ook van economische aard, welke twijfel hebben doen opkomen, of de particuliere bouw alleen in staat zou zijn elk gezin aan een behoorlijke woning te helpen, welke binnen zijn koopkracht ligt. Hoe brandend dit vraagstuk in alle industrielanden tegenwoordig is, moge blijken uit het feit, dat men zelfs in de Verenigde Staten tracht via woningbouwcoöperaties tot een oplossing te komen ²⁾.

Wij menen dan ook, dat de opmerking „dat men uiteraard betere woningtoestanden kan verkrijgen, naarmate men het percentage van het inkomen, dat de huurders voor woongenot *zullen* (cursief door H.U.) besteden, hoger wil stellen”, met de feitelijke situatie weinig rekening houdt. Het percentage van het inkomen dat de huurders *zullen* besteden hangt per slot van rekening niet alleen van een buitenstaander af, die het hoger of lager *wil* stellen, maar ook van de vraag, of het in verband met de inkomens en de kosten voor de overige levensbehoeften hoger *kan* worden gesteld, zonder dat het reële inkomen eveneens

wordt verhoogd. Bovendien mag de vraag gerechtvaardigd zijn, of het wel economisch juist gezien is, indien men elke gesubsidieerde huur als „ver beneden de economische kostprijs” liggende brandmerkt. (Terloops zij hier opgemerkt, dat de woningwetwoningen in de jaren dertig *niet* met subsidies werden gebouwd. De erfpachtscanon was in Amsterdam soms hoger dan voor particuliere woningen. Wel bedroegen bijv. de administratiekosten f 9 p.a. tegenover een gemiddelde van f 40 voor particuliere woningen). Slechte woontoestanden hebben gevolgen, welke duur moeten worden betaald. Hogere ziektecijfers, grotere criminaliteit enz. zijn verliesposten, welke op geen enkele winst- en verliesrekening tot uitdrukking komen, maar welke door onze economie als geheel toch moeten worden betaald. Waarom wordt het wel noodzakelijk geacht kosten te besteden voor betere en gezondere werkplaatsen, teneinde de productiviteit te verhogen, maar niet om door subsidies krachtens de woningwet juist daar voor een beter huis te zorgen, waar het in het belang van de productiviteit eveneens dringend gewenst, zo niet noodzakelijk is? Voor het gezin waar een nieuwe generatie arbeiders opgroeit? Hoe gezonder, evenwichtiger en voldaner deze jonge mensen straks zullen zijn, des te meer zullen zij een goede prestatie leveren en daardoor o.a. bijdragen tot de opvoering van de productiviteit. Juist het woningprobleem raakt in zo grote mate het vraagstuk van de „social costs”, van de echte economische kosten dus, welke niet in de berekeningen van de bedrijfshuishoudingen tot uitdrukking komen, dat het lang niet vaststaat wat voor de gemeenschap goedkoper, dus meer economisch is: een zeker mate van ongedekte behoefte naar behoorlijke woningen ten gevolge van het ontbreken van koopkrachtige vraag, maar „economische” huren, of een zekere herverdeling van inkomens teneinde via subsidies huren vast te kunnen stellen, welke overeenkomen met het percentage van het inkomen, dat ook de trekkers van de lagere inkomens voor de huur kunnen besteden.

Hierbij diene men nog te bedenken, dat de term „herverdeling van inkomens” maar zeer betrekkelijk is. De indirecte belastingen maken ongeveer de helft van 's Rijks inkomsten uit; de accijnzen alleen zijn voor 1953 op f 467 mln geraamd en — zoals bekend — veel hoger dan vóór de oorlog. Dragen wij op deze manier niet allen tot de financiering van de woningbouwsubsidies bij? Ook de bewoners van nieuwbouwwoningen, die dan dus een gedeelte van de bijdragen toch weer bijpassen? Wij kunnen het ook niet onjuist achten, dat diegenen, die het geluk hadden na de oorlog in een huis met lage huur te wonen, met elke sigaret welke zij roken, of elke borrel welke zij drinken, een bijdrage tot integrale bestrijding van de woningnood leveren. Om deze redenen zal onzes inziens ook een economisch verantwoord huur-egaliseringsfonds alleszins gerechtvaardigd zijn. Dit is uiteraard een manier van gedwongen sparen door en voor de gemeenschap als geheel. Blijkbaar is het voor de overgrote meerderheid van ons gemakkelijker om langs de omweg van het roken en soms ook van het drinken een bijdrage tot collectieve besparingen te leveren dan vrijwillig ons verbruik aan genotmiddelen te beperken en vrijwillig te sparen! Het is soms goed dat economisten deze psychologische feiten niet veronachtzamen, welke in onze maatschappij een niet minder belangrijke rol spelen dan economische feiten.

Een ander zielkundig feit van niet minder zwaarwegende betekenis menen wij in dit verband eveneens te mogen memoreren: de woningwetbouw en met name de verenigingsbouw heeft niet alleen zijn verdiensten door reeds vóór de oorlog — meestal zonder subsidies — het voorbeeld van goede, goedkope en goed onderhouden woningen geleverd te hebben. Voor brede kringen van ons volk is hij meer: een stuk eigen leven, een eigen prestatie en een eigen bijdrage tot onze samenleving. Men zij daarom

¹⁾ Walter Fey: „Leistungen und Aufgaben im Deutschen Wohnungs- und Siedlungsbau”.

²⁾ Nathan Strauss: „Two-thirds of a nation”, New York 1952 — Subcommittee on Housing and Rents of U.S. Senate, Report on domestic cooperative housing, 1950.

voorzichtig met de pogingen om de woningwetbouw weer naar de beroemde 15 pCt van „voor de oorlog” terug te dringen, vergetende dat men spreekt van een tijd, waar ten gevolge van de wereldcrisis en de kapitaalvlucht uit Midden-Europa de geldmarkt ruim en de prijzen en lonen laag waren.

Dit brengt ons terug naar ons punt van uitgang: de toekomstige verhouding tussen huren voor oude en nieuwe woningen. De particuliere bouw in de jaren dertig veroorzaakte een overproductie in bepaalde sectoren, dat wil zeggen deze bouw was rendabel, omdat bewoners van oude, minder moderne woningen met een betrekkelijk hoge huur naar de gerieflijke, nieuwe gingen verhuizen. Om te kunnen concurreren moesten de eigenaren van de oude huizen hun huren verlagen. Het is dit huurpeil dat in 1940 bevroren werd. Er bestaat dus — en terecht — een verschil tussen de huren van de goede en van minder goede vooroorlogse woningen. Aan de andere kant zijn de naoorlogse huizen vaak eenvoudiger en soms zelfs minder van kwaliteit dan vele, welke in de jaren vóór de oorlog gebouwd werden. De bedoeling is dan ook om de huren van *gelijkwaardige* voor- en naoorlogse woningen gelijk te trekken. Dat dit nooit voor de volle honderd procent mogelijk is, staat wel vast. Maar niets veroorzaakt de deskundigen op het gebied van de volkshuisvesting meer hoofdbreken, dan de noodzaak om het gat tussen de twee huurpeilen te dichten.

De submissie voor woningbouw van de E.C.E. heeft nog onlangs het secretariaat van de Economische Commissie voor Europa der Verenigde Naties verzocht aan dit vraagstuk bijzondere aandacht te besteden. Dit is dus een sociaal-economisch probleem van internationale strekking. Sociaal omdat overall de loonpolitiek door deze discrepantie beïnvloed wordt, economisch omdat de huren via de lonen de kosten en daarmee het concurrentievermogen beïnvloeden.

Nederland is na België (met zijn hoge lonen!) het eerste Europese land, dat van plan is, dit probleem aan te pakken. Mocht het in dit verband mogelijk zijn door overheveling van een gedeelte der meer-opbrengsten een huuregalisatiefonds ten gunste van de toekomstige nieuwbouw te vormen, dan zou dit niet alleen om de bovengenoemde, maar ook om conjunctuurpolitieke redenen van de grootste betekenis zijn. Hier vergeten men niet, dat *alle* bevolkingsgroepen, ook de huiseigenaren het grootste belang hebben bij economische stabiliteit en dat een hoge graad van bedrijvigheid in de bouwrijverheid hiervoor van grote betekenis is. Ook uit het betoog van de heer Wilkens blijkt, dat hij voorlopig verdere subsidies voor de woningbouw nodig acht, zij het dan ook uitsluitend in de vorm van premies voor de particuliere bouw. Mocht het lukken de financiering door een huuregalisatiefonds te verzekeren, dan zal de woningbouw ophouden het sluitstuk van de begroting te zijn.

Ten slotte enkele opmerkingen naar aanleiding van de feiten, waarmee de heer Wilkens zijn betoog tracht te staven: de Gemeenteraad van Amsterdam heeft géén motie aangenomen, dat de particuliere woningbouw bevorderd dient te worden. Wel werd namens B. en W. verklaard, dat men terdege bereid is aan deze sector een kans te geven.

In Amsterdam kwamen in 1951 2.373 woningen tot stand. Dat niet meer gebouwd kon worden, werd vooral veroorzaakt door de feit, dat meer bouweijzen nodig waren om de grond in de Slotermeer kwartier te maken. In de eerste 8 maanden van 1952 kwamen dan ook 2.323 woningen gereed, terwijl op 1 September jl. nog 2.845 in uitvoering waren. Bovendien verkeren er nog 5.638 in voorbereiding.

Het draagt weinig tot een vruchtbare discussie bij, indien men enkele feiten, los van het grote verband beschouwt en dan meent, dat men zekere stellingen „wel duidelijk”

heeft gemaakt. Dit geldt ook voor de percentages betreffende de af- en toeneming van de tekorten. De afnemende in Velsen en Zaandam bewijst niet zonder meer, dat hier de particuliere bouw meer kansen heeft gekregen dan bijv. in Bussum. Misschien was het juist omgekeerd. Schrijver had beter gedaan de uitkomst van de door hem voorgestelde biotologische monografie of dissertatie te wachten, dan te beweren, dat „de besproken feiten uit de laatste jaren wel duidelijk hebben gemaakt” dat de bouw van middenstandswoningen naar verhouding meer bevorderd zou (moeten) worden. Met de bouw van bijna 59.000 woningen heeft Nederland een prestatie geleverd, welke niet alleen in onze woningbouwgeschiedenis uniek is, maar die ook veel bewondering heeft gewekt in het buitenland.

Naschrift

In het artikel van inzender zoeken wij tevergeefs naar een ontzenuwing van de kernpunten van ons betoog, t.w.:

1. instandhouding van behoorlijke oudere woningen en recht doen aan de eigenaren, in plaats van nog verdere achterstelling van deze oudere bouw door een reeds te lang achterwege gebleven huurverhoging te willen afromen ten behoeve van duurdere nieuwbouw;
2. inschakeling van particuliere bouwenergie in meerdere mate dan thans op vele plaatsen het geval is.

De heer Umrath ontwikkelt een betoog, dat langs deze kernpunten heengaat en merkt daar tussendoor nog allerlei dingen op, die niemand zal tegenspreken.

Wat heeft bijv. de stelling: „het niet onjuist te achten, dat diegenen, die het geluk hadden na de oorlog in een huis met een liege huur te waden, met elke sigaret welke, zij roken of elke borrel welke zij drinken, een bijdrage tot integrale bestrijding van de woningnood leveren” nu te maken met het scheppen van een huuregalisatiefonds en het onloochenbare feit, dat bij afroeging der huren *één* groep van ons volk een *extra* last blijft dragen voor een aangelegenheid, die ons *gehele* volk aangaat?

Het is al zover gekomen, dat men het kind niet meer bij de naam durft te noemen en men deze *huurbelasting* steekt in het kleed van „huuregalisatiefonds”, om daarna dit fonds te koppelen aan de subsidiëring van de nieuwbouw.

Is dit immorele huwelijk eenmaal tot stand gekomen, dan zal — bij de elk jaar stijgende uitgaven van dat fonds — de roofofbouw op de bron (de huren) steeds intensiever moeten worden gepleegd om tekorten in het fonds te voorkomen.

Getuigt het van sociaal begrip om dit alles te kunnen goedkeuren?

Brengt de steeds verder voortschrijdende herverdeling der inkomens niet telkens opnieuw meer groepen naar de staatsruif der subsidiëring?

Het scheppen van een nieuw belastingapparaat brengt bovendien en voor de huiseigenaren en voor de Staat zoveel rompslomp met zich dat een groot deel der inspanning en belasting de beoogde bestemming nimmer bereikt.

Wanneer de heer Umrath schrijft, dat er in de jaren dertig een scheefgetrokken verhouding bestond tussen huurpeil en inkomen, dan mogen wij opmerken, dat deze verhouding thans schever is dan ooit, maar dan in omgekeerde zin; ten gevolge van de sterke stijging van het inkomen sedert 1940 en bevroering van de huren op de basis van slechts 115 pCt ten opzichte van 1940.

Nergens hebben wij verder beweerd, dat *alleen* de particuliere bouw voor de benodigde woningen zal zorgen.

Onjuist is het, dat woningwetbouw en exploitatie, en met name verenigingsbouw, goedkoper zou moeten zijn dan particuliere bouw. Het is erg eenvoudig om jaarlijkse tekorten te dekken door het nalaten van afschrijvingen, of wel te dekken te plaatsen op de debetzijde van de balansen; in al dergelijke gevallen betekent dit een uit-

holling van de rijks- en gemeentevoorschotten en draait uiteindelijk de gemeenschap er dus voor op.

Het zou enige aparte artikelen vereisen om alle verdere beweringen van de inzender onder de loupe te nemen. Het heeft — afgezien van de plaatsruimte — echter geen zin, want de schrijver gaat er van uit, dat men met allerlei dirigistische maatregelen als ingewikkelde huurbelastingen en het permanent maken der huursubsidies de beste resultaten kan bereiken, terwijl wij daartegenover overtuigd zijn dat een gezonde oplossing van het huur- en woningvraagstuk alleen te bereiken is door zoveel mogelijk te bevorderen een objectieve huurbepaling, of m.a.w.: door te streven naar een reproductiehuur als basisnorm, rekening houdend met de marktprijzen.

Dit, ons uitgangspunt, is niet anders dan in 1932 ook voor woningwetwoningen werd ingenomen door de Commissie-Vliegen; en de Bank voor Internationale Betalingen constateerde, dat na de eerste wereldoorlog de woningnood het snelst was overwonnen in die landen, die zich op dat standpunt hebben gebaseerd.

's-Gravenhage.

Mr J. WILKENS.

BOEKBESPREKING

Arbeidsrecht. Een bundel opstellen van Prof. Mr M. G. Levenbach. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1951, 323 blz., f 12.

Blijkens de ondertitel is deze belangrijke verzameling uitgegeven ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de eerste leerstoel in het arbeidsrecht in Nederland. Lange jaren is dit een lectoraat geweest, kort voor de tweede wereldoorlog omgezet in een buitengewone leerstoel, na de oorlog in een gewone leerstoel. Prof. Levenbach kan men de nestor van ons arbeidsrecht noemen; door zijn talrijke publicaties heeft hij baanbrekend werk verricht. Het omvangrijke oeuvre van de jubilaris (de lijst van publicaties, achterin het werk opgenomen, omvat niet minder dan 20 bladzijden) heeft de Commissie van redactie tot een beperking genoodzaakt. Deze is in dier voege betracht, dat slechts bijdragen, die algemene leerstukken van het arbeidsrecht behandelen, zijn opgenomen, terwijl positiefrechtelijke studies zijn weggelaten.

Het resultaat is, dat wij een 17-tal opstellen bijeengebracht zien, welke alle fundamentele vraagstukken van het arbeidsrecht behandelen. De nadruk valt hierbij met name op het karakter van het arbeidsrecht, zijn betekenis als afzonderlijke tak van rechtswetenschap; daarnaast vinden bijzondere onderwerpen behandeling, zoals het arbeidscontract, de C.A.O., het rechtvaardige loon, alsmede de sociale zekerheid. Slechts één opstel treedt buiten het kader van het arbeidsrecht, te weten „Het B.W. en de maatschappelijke verhoudingen van 1938 tot heden”.

Het is uiteraard ondoenlijk aan ieder der opgenomen studies een beschouwing te wijden. Daarom moge volstaan worden met het doen van enkele grepen.

Van essentieel belang is de omschrijving, welke Levenbach aan het arbeidsrecht gegeven heeft. Hieraan wordt aandacht gewijd in de hoofdstukken: „het nieuwe arbeidsrecht”, „het karakter van het arbeidsrecht” en „de aard der arbeidsverhouding”. Levenbach definieert arbeidsrecht als „het geheel van de rechtsregelen, die op persoonlijke onderschikking meebrengende arbeidsverhoudingen en de daarmee onmiddellijk samenhangende levensomstandigheden betrekking hebben”. Hij ziet de arbeidsverhouding als een organisatieverhouding van personen voor een economisch doel, welke onderschikking meebrengt en dus niet meer in de eerste plaats als een ruil-

verhouding van prestaties; de gehele arbeidende mens doet bij de arbeid mee. Het arbeidsrecht is echter evenmin zuiver een regeling van rechtsbetrekkingen tussen personen als zodanig, omdat de arbeidsverhouding een stuk is van het economisch verkeer. Daarom staat het arbeidsrecht naast het vermogensrecht en naast het personenrecht.

In verband met de actualiteit van het vraagstuk der loonvorming — in het bijzonder wat betreft de mogelijkheid deze vrijer te maken — verdient het opstel over het rechtvaardige arbeidsloon bijzondere aandacht. Het werd, geschreven naar aanleiding van de ervaring met de verplichte loonarbitrage krachtens de Landbouwcrisiswet in de jaren dertig. Levenbach heeft een poging gedaan, om uit de talrijke beslissingen enkele normen te distilleren. Het gelijkheidsbeginsel speelt hierbij een belangrijke rol, evenals het bestendigheidsbeginsel, d.w.z. het rekening houden met het historisch geworden. Voor de lezers van dit tijdschrift is wellicht van belang, hetgeen de auteur schrijft over de betekenis van de bedrijfsuitkomsten voor de loonbepaling. Noch een abstracte formule van een rechtvaardig verdelingsprincipe, noch beschouwingen over het causaal verband tussen de beloningen van verschillende productiefactoren komen in de overwegingen der arbiters naar voren. Het blijft — aldus Levenbach — bij de vage gedachte, dat er tussen lonen en bedrijfsresultaten wel enig verband moet zijn in dien zin, dat de bedrijfsresultaten van invloed zijn voor de richting der loonbepaling, maar dat de bedrijfsuitkomsten zeker niet het enig beslissende moment kunnen vormen. Iets meer geconcretiseerd is dit door de arbiter Prof. Lieftinck (uitspraak eiland Rozenburg, 1936), volgens wie de lonen in het algemeen de beweging, welke de bedrijfsuitkomsten en de kapitaallasten gedurende verscheidene jaren vertonen, in redelijke mate geleidelijk moeten volgen. Tekenend voor de situatie in de jaren dertig is de overweging in de uitspraak van het Scheidsgerecht, waaraan in 1936 een loongeschil in het landbouwbedrijf in Groningen en Drenthe was voorgelegd, dat de ongunstige algemene bedrijfstoestand door een belangrijke loonsverhoging toch niet duurzaam te verbeteren zou zijn, aangezien dit een algemene verhoging van de koop- en pachtprizen der landerijen ten gevolge zou hebben.

Wat de kosten van levensonderhoud betreft, deze vormen een minimumgrens (ethisch- of sociaal minimum) waar beneden niet mag worden gegaan. Andere factoren, waarmee bij de loonbepaling rekening gehouden werd zijn de inkomsten uit de bewerking van eigen grond, alsmede de werkloosheidskansen in de winter, welke tot lagere lonen (soms alleen lagere winterlonen) aanleiding gaf.

Levenbach concludeert, dat het rechtvaardige loon niet zo geheel in de lucht zweeft als de theoretische strijd over dit punt zou doen vermoeden. Er blijkt nl. relativiteit te bestaan, waardoor de billijkheid in concreto ingepast wordt in de maatschappij. Daarbij spelen het bestendigheidsbeginsel en het gelijkheidsbeginsel een overwegende rol. De auteur bestrijdt met name de door Prof. Josephus Jitta verdedigde opvatting, dat een „billijk” loon feitelijk niet te vinden is; erkennend, dat een formule voor de loonbepaling niet te vinden is, meent Levenbach nochtans, dat de beslissingen der arbiter rechtvaardigheidsbeslissingen zijn, waarbij van willekeur geen sprake is.

Het is zeer verleidelijk om ook uit andere opstellen enkele grepen te doen, doch de beschikbare plaatsruimte maakt dit niet mogelijk. Het bovenstaande moge volstaan om degenen, die belangstellen in de algemene sociologische achtergrond van ons arbeidsrecht, kennisneming van deze bundel warm aan te bevelen. De heldere stijl van de auteur draagt er toe bij, dat de lezer voortdurend geboeid blijft.

Hilversum.

Mr Ir A. W. QUINT.

INTERNATIONALE NOTITIES

Finland betaalt zijn schulden af.

Op de voor dit land historische datum 19 September 1952 is Finland er in geslaagd voor de tweede maal in zijn geschiedenis de oorlogsschuld in de daartoe gestelde tijd te voldoen.

Men moet begrijpen, dat het voor een volk van slechts 4 mln zielen een zeer grote prestatie is geweest om \$ 570 mln (waarde 1952) op te brengen. Het oorspronkelijk vastgestelde bedrag bedroeg \$ 300 mln ¹⁾.

De Russen zijn echter de Finnen enige malen ter wille geweest. Zij schonken de Finnen \$ 73,5 mln en de betalingstermijn werd verlengd tot 19 September 1952 en daarmee gebracht van zes op acht jaar.

Een zware bepaling in de overeenkomst vormde artikel VI. Het bevatte een boeteregeling, indien Finland de goederen niet op tijd aan Rusland leverde, en wel deze, dat Finland 5 pCt meer moet leveren voor elke maand die men over tijd is. Force majeure werd door de Sovjet-Regering niet in acht genomen. De boetes, die het land daardoor opgelegd kreeg, beliepen \$ 4,4 mln, doch Rusland heeft er slechts \$ 0,8 mln van opgeëist.

Behalve deze financiële zijden van het vraagstuk waren er ook nog enige andere, die tot de financiële zijn terug te voeren. Dit zijn het afstaan van gebieden aan Rusland: Petsamo en Visserseiland (waardoor de nikkelmijnen verloren gingen), grensgebieden langs de Oostgrens, Viborg en de Noordelijke oever van het Ladoga Meer (militaire bescherming van Moermanskspoorweg en Leningrad) en Porkkala bij Helsinki, waardoor de Finse handel kan worden gecontroleerd en de Finse Golf door de Russen wordt beheerst. Ook Duitse activa moesten overgedragen worden en de schade van de meegevoerde goederen uit Karelië worden terug betaald.

Druk op het Finse budget.

Zo moest een gehavend uit de oorlog te voorschijn gekomen natie trachten de toekomst zo goed mogelijk door te komen. Een der moeilijkste problemen is het onder dak brengen en tewerk stellen van de 300.000 vluchtelingen uit de afgestane gebieden.

Het behoeft geen verwondering te wekken, dat de herstelbetalingen zwaar op de economie van het land drukken. Hoe groot deze druk is kan men aflezen uit de volgende tabel.

Jaar	Herstelbetalingen (in mln Fmk)	Totale staatsuitgaven (in mln Fmk)	Herstelbetalingen in pCt van de staatsuitgaven
1945	6.917	42.755	16,2
1946	9.732	100.106	9,7
1947	12.333	87.811	14,0
1948	15.500	104.587	14,8
1949	13.447	132.827	10,1
1950	8.987	143.342	6,3
1951	14.778	206.987	7,1
1952	9.000	?	?
	90.694	818.415 ¹⁾	9,98 ¹⁾

¹⁾ Tot en met 1951.

Hieruit blijkt dus, dat de herstelbetalingen ongeveer 10 pCt van de totale staatsuitgaven uitmaken en de jaren 1945, 1947, en 1948 de moeilijkste zijn geweest. Maar niet alleen uit dit oogpunt zijn de eerste jaren de zwaarste geweest. De Sovjet-Unie wilde namelijk niet in de eerste plaats de traditionele Finse exportproducten hebben, maar wenste voornamelijk leveranties uit de metaalnijverheid, waardoor vooral de scheepsbouw grote opdrachten kreeg te verwerken. Uiteraard is dit voor Finland een extra moeilijk punt om te overwinnen. De Finse metaal-

nijverheid was in 1944 juist groot genoeg om de nationale markt te voorzien en de scheepsbouw voerde alleen kleine opdrachten uit. Bovendien is het land afhankelijk van de aanvoer van grondstoffen uit het buitenland, die schaars en dus hoog in prijs waren.

Het totaal aantal producten, dat geleverd moet worden bevat 204 verschillende onderdelen, waarvan vele die men nog nooit in Finland had vervaardigd. Zo waren er dus ook technische moeilijkheden, vergroot doordat de Russen er andere maten op nahouden, waardoor geleverde goederen retour gezonden werden omdat zij niet „deugden” hetgeen resulteerde in een vertraging in de leveranties.

In Finland heeft de industrie dan ook de taak om op tijd te leveren als de moeilijkste gekenschetst.

Verdeling der geleverde producten.

Het zou mij te ver voeren al de door de Finse industrie geleverde machines, fabrieken en onderdelen op te sommen. Een overzicht in grote groeperingen geeft onderstaande tabel:

Schepen ¹⁾	\$ 80 mln	} 163,6 mln of ca 72 pCt
Machines en fabrieken	\$ 70,7 „	
Kabels	\$ 12,9 „	
Cellulose en papierproducten	\$ 34,9 „	} 62,9 mln of ca 28 pCt
Hout en houtproducten	\$ 28,0 „	
Totaal	\$ 226,5 mln	

¹⁾ Inclusief de schepen nog in aanbouw.

Duidelijk blijkt dus, dat het overwicht bij de metaalnijverheid, machine-industrie en scheepsbouw is gelegen. Bij de fabrieken werden o.a. complete fabrieken voor de vervaardiging van prefabricated-houses aan Rusland overgedragen.

De toekomst van de Finse industrie.

Nu sedert 19 September 1952 Finland van zijn directe oorlogslasten aan de Sovjet-Unie is ontheven doet zich het vraagstuk voor hoe deze nu zeer ontwikkelde en voor eigen behoeften veel te groot geworden industrie kan worden gehandhaafd? De metaalindustrie heeft in de afgelopen jaren haar capaciteit verdubbeld (in sommige takken zelfs verdrievoudigd); ook het aantal werkkrachten is ongeveer verdubbeld. Het aantal werkkrachten dat men nodig had moest geschoold worden, maar was door het grote aantal vluchtelingen uit Oost-Finland gemakkelijk te krijgen. De Finse Regering staat nu voor de taak een volledige werkgelegenheid in het land te handhaven. Het probleem van „full-employment” komt dus in het volle daglicht te staan.

Naast de traditionele exportproducten: hout, houtproducten, cellulose, papier en papierproducten, die 90 pCt van de uitvoer vormen, zal Finland nu ook afzetgebieden voor de producten van de metaalnijverheid en de scheepsbouw moeten vinden. Een voordeel is evenwel dat het exportpakket minder eenzijdig wordt en dus minder kwetsbaar. Dit is een factor die niet verwaarloosd moet worden nu het buitenland onder leiding van Groot-Brittannië maximumprijzen voor de aankoop van houtproducten heeft vastgesteld en na de kopersstaking in de eerste helft van dit jaar nu nog slechts mondjesmaat afneemt. (Hierdoor is momenteel het Fins-Nederlandse handelsverdrag ten nadele van Finland scheefgetrokken).

Voor de Nederlandse industrie zal Finland dus in zeker opzicht een kleiner afzetgebied worden. Vooral de scheepsbouw zal zich bewust moeten zijn dat het land nu zelf schepen van 8.000 ton kan maken. Voorlopig zijn er nog geen zorgen ²⁾. Rusland is bereid van Finland nog grote hoeveelheden uit de metaalnijverheid via het normale uit te breiden handelsverkeer af te nemen en heeft ook nog verschillende bestellingen bij de Finse werven uitstaan.

¹⁾ „E.-S.B.” van 7 Februari 1951, blz. 116 en „E.-S.B.” van 14 Maart 1951, blz. 211.

¹⁾ „E.-S.B.” van 29 September 1948, blz. 775.

In dit verband kan ik de opinie, gelanceerd in „E.-S.B.” van 14 Maart 1951, geheel onderschrijven; tot op heden zijn de sombere voorspellingen neergeschreven in het artikel „Finlands herstelbetalingen in natura” gelukkig nog niet uitgekomen. Dit is m.i. voorlopig ook niet te verwachten nu de Fins-Russische handelsbesprekingen geleid hebben tot een aanzienlijke vergroting van het wederzijdse handelsverkeer voor de nabije toekomst.

Utrecht.

Drs H. M. TROMP.

Petroleum en staatkunde.

In Januari van dit jaar wees een petroleumdeskundige uit Texas erop, dat de petroleumindustrie er zonder al te grote moeite in was geslaagd, het gat in de productie te stoppen dat door het uitvallen der Iraanse productie (700.000 vaten per dag) was ontstaan.

Zou echter de olie uit Perzië opnieuw gaan vloeien, dan zou te vrezen zijn dat de wereld overstromd zou worden met goedkope olie. Men zou daardoor verplicht worden de productie in andere gebieden in het Midden-Oosten duchtig in te krimpen, alsook in de Verenigde Staten. Allerlei andere problemen als bijv. de regeling van de invoer van ruwe olie zouden zich dan verder gaan voordoen. Sinds de stopzetting der productie in Perzië konden die blijven rusten.

Hij vestigde er tevens de aandacht op: 1e. dat er uitgebreide nieuwe petroleumvelden zijn ontdekt in West-Texas (met vermoedelijk meer dan 1 mrd vaten aan reserves), in de beide Dakota's, in Wyoming, in Utah en in Colorado; 2e. dat uit reeds verlaten velden, momenteel, dank zij verbeterde werkmethoden, belangrijk meer olie gehaald kan worden dan ooit te voren het geval geweest is; 3e. dat men in 1951 veel verder gekomen was met middelen tot voorkoming van verspilling van natuurgas en 4e. dat er in 3 kwartalen van 1951 (3,4 pCt meer dan in dezelfde periode van 1950) 33.510 boorputten in gereedheid konden worden gebracht. Verkrijging echter van de benodigde hoeveelheden staat voor het jaar 1952 het grote probleem.

Bovendien had het wereldpetroleumcongres (Mei-Juni 1951, Den Haag) in velerlei opzichten stimulerend gewerkt.

Ten zeerste moest echter worden betreurd, zo besloot hij zijn mededelingen, dat het Amerikaanse Congres niet tot een beslissing was gekomen ten aanzien van de vraag, of de oliebronnen, verder uit de kust gelegen dan de laagwaterlijn, door de afzonderlijke Staten mogen worden verpacht, dan wel beschouwd dienen te worden als aan het Amerikaanse volk in zijn geheel toe te behoren, zoals tot tweemaal toe door het Amerikaanse Hoogerechtshof was uitgemaakt.

Men weet uit ons artikel in „Economisch-Statistische Berichten” van 16 April 1952, met welk een felheid er gestreden is, om de afzonderlijke Staten in het bezit te laten van vroegere rechten tot exploitatie der hierbedoelde zeegebieden. Want al had het Hoogrechtshof tot tweemaal toe in deze de zijde van de Federale Unie gekozen, dat was met name voor Texas toch geen aanleiding om het hoofd in de schoot te leggen. Men moge wel bedenken, dat het in dit geval niet alleen gaat om het feitelijk bezit dezer gebieden, maar ook om de kapitalen, die de Staten Californië, Texas en Louisiana in de loop der jaren reeds hebben gependend (45 à 50 mln dollars). Vergeten mag ook niet worden, dat 30 of meer onderhemingen alles bij elkaar reeds het tienvoudige van dit bedrag hebben uitgegeven voor concessies, exploratiewerkzaamheden en technische outillage. Sinds enige tijd nemen zij een afwachende hou-

ding aan. De dagproductie gaat niet uit boven 20.000 vaten op een geschatte voorraad aan reserves van meer dan 10 mln vaten.

Texas en de beide andere Staten hebben steun gevonden bij het Amerikaanse Congres, maar er is geen reden om aan te nemen dat wetsvoorstellen, strekkende om de Staten in hun vroegere rechten te herstellen (the Walter-bill en the Holland-bill), niet evenzeer door een veto van President Truman zouden worden getroffen als dat bij een vorige gelegenheid is geschied.

Er is nu echter een door O'Mahoney ingediend wetsontwerp, dat een tijdelijke oplossing aan de hand wil doen.

De Staten zouden 3/8 deel krijgen van de olie-opbrengsten uit een 3 mijlen breed zeegebied en de Federale Unie 5/8. Verleende concessies zouden worden erkend, doch nieuwe zouden slechts door de Federale Unie mogen worden afgegeven. Echter zouden de Staten een veto kunnen uitspreken, dat 5 jaren van kracht zou blijven.

De petroleummaatschappijen staan er gunstig tegenover, omdat zij onder een zodanige regeling een goed gebruik zouden kunnen gaan maken van de reeds geïnvesteerde kapitalen. Ook de Staten zouden er bevrediging in kunnen vinden, als de vergoeding van 3/8 niet beperkt zou blijven tot een 3 mijlen breed gebied (waarom ook niet buiten deze grens?) en zij het recht zouden behouden, concessies te verlenen.

Negentien senatoren hebben nu een amendement ingediend om de opbrengsten, die ten goede zullen komen aan de Federale Unie, te bestemmen voor onderwijsdoeleinden in alle 48 Staten; het maakt blijkbaar een zeer goede kans.

O'Mahoney meent dat te zijner tijd een definitieve regeling zou kunnen worden getroffen.

Sinds 29 Maart, op welke datum hieromtrent meer of minder uitvoerige berichten in de Amerikaanse bladen begonnen te verschijnen, is men nochtans met deze uiterst belangrijke aangelegenheid blijkbaar geen stap verder gekomen.

Wierpen de komende Presidentsverkiezingen haar schaduwen vooruit in zoverre dat men liever een jaar uitstel accepteerde dan het risico van een nieuw veto?

Wij moeten dit laten voor wat het is, doch kunnen wel mededelen, dat inmiddels bekend geworden is, dat de Gouverneur van Texas een onderhoud heeft gehad met zijn collega van Illinois, in diens kwaliteit van candidaat voor de komende Presidentsverkiezingen. Gouverneur Shivers stelde aan Gouverneur Stevenson de vraag, of hij, indien hij President zou worden, ten opzichte van het conflict tussen de Federale Unie en de Staten Californië, Texas en Louisiana een ander standpunt zou gaan innemen dan President Truman.

Stevenson heeft — in tegenstelling met zijn medecandidaat Eisenhower — in alle duidelijkheid te verstaan gegeven, dat naar zijn stellige mening het gehele Amerikaanse volk het allergrootste belang heeft bij de betwiste oliegebieden en dat hij de tot dusverre door Truman gevoerde politiek geheel voor zijn rekening zou willen nemen.

Gouverneur Shivers van Texas legde na de hierbedoelde bespreking de verklaring af, dat hij de candidatuur van Stevenson niet zou kunnen steunen „because of his tideland's stand” — wegens zijn standpunt ten aanzien van de uit de kust gelegen oliegebieden en dat hij per radio de bevolking van Texas hieromtrent zou inlichten. Zij moest daarna maar doen wat zij meende te moeten doen.

Petroleum en staatkunde: wat zal November ons brengen?

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

Moelijkheden in het Engelse courantenbedrijf

Er doen geruchten de ronde, schrijft ons de heer H. Hake uit Londen, dat enkele grote Engelse dagbladen met financiële moeilijkheden te kampen hebben en deze geruchten zouden wel eens de waarheid kunnen berusten. Courantenpapier is duer en de toewijding voor dit papier zijn verhoogd. Het excuus, dat het weinige nieuws dat de lezers wordt geboden, voortvloeit uit plaatsgebrek, geldt dus niet meer. Er schuilt ironie in het feit, dat juist nu de omvang der couranten wordt uitgebreid, het geld schaarser wordt. Schaarser niet alleen bij het publiek, maar ook bij vele industriële ondernemingen, die zuiniger met hun advertentie-uitgaven gaan omspringen. De inkomsten uit deze bron komen bij de couranten moeilijker binnen, terwijl er meer advertentieruimte beschikbaar is. Het ligt voor de hand, dat de grotere moeilijkheden met de advertentie-acquisitie kostenverhogend werken.

Hier komt nog het volgende bij. Volgens gegevens van „Hulton Press” bedraagt het aantal Engelsen van 16 jaar en ouder, dat minstens één courant leest, ca 32,9 mln op een totale bevolking in die leeftijdsgroep van 37 mln. In de oorlogsjaren heeft in Engeland de gewoonte om meer dan één courant te lezen — o.a. omdat de ene courant wel eens nieuws bevatte, wat een andere courant wegens plaatsgebrek niet kon opnemen — ingang gevonden. „Hulton Press” telt, teneinde het totaal aantal lezers te bepalen, iemand die twee couranten leest, voor twee lezers. Voor de ochtendbladen alleen al komt men dusdoende op een totaal lezertal van 44,1 mln. Uit de hiervoor vermelde cijfers kan worden afgeleid, dat 88,9 pCt der bevolking van ouder dan 16 jaar minstens één courant leest en dat het gemiddeld aantal couranten per lezer 1,34 bedraagt. Vergeleken met 1950 is het aantal personen, dat ochtendbladen leest, niet noemenswaardig gedaald; het octaendertal, bepaald volgens de zojuist genoemde methode van „Hulton Press”, daalde met 2,5 mln. Het is dus duidelijk, dat deze daling voortvloeit uit een daling van het aantal couranten per lezer. Dit verschijnsel houdt enerzijds verband met het boven gesignaleerde geldgebrek, anderzijds met de toenemende omvang der couranten.

Eenzelfde tendentie doet zich voor bij de Zondagsbladen; het gemiddeld aantal bladen per lezer daalde van 2,19 in 1950 tot 2,16 thans. In vergelijking met dat van de dagbladen ligt dit gemiddelde vrij hoog, hetgeen wel verband zal houden met het feit, dat het weekend meer gelegenheid biedt tot lezen dan een doordeweekse dag. Naast de Zondagsbladen is er nog een aantal lokale weekbladen — wier lezertal, bepaald volgens de „Hulton Press”-methode, daalde van 25,9 mln in 1950 tot 25,05 thans — en een reeks algemene weekbladen, wier lezertal het sterkst daalde, nl. van 66,2 mln tot 61,5 mln. Over het algemeen gaat de voorkeur van de lezers, waarschijnlijk als gevolg van Amerikaanse invloeden, uit naar meer lichte lectuur; de bladen in het serieuze genre verliezen dan ook de meeste lezers. Deze verandering van smaak is voor de thans toenemende concurrentie tussen de bladen van groot belang; immers, de adverteerder zoekt die bladen uit, die zich het meest in de belangstelling van het publiek mogen verheugen.

Op het ogenblik lijkt het nog te fantastisch, aldus de heer Hake, om te veronderstellen, dat de courantenoorlog van de jaren dertig zal worden herhaald op het terrein der weekbladen, maar twaalf maanden geleden hadden ook maar weinigen vermoed, dat een zeeppoeierfabrikant tegen zeer lage prijs handdoeken zou gaan verkopen aan de klanten, die zijn poeder kochten. Momenteel leest iedere volwassene in Engeland iedere week ongeveer 16 dag- en weekbladen, waarin dan maandbladen en meer gespecialiseerde bladen, zoals damesweekbladen en vakbladen,

niet zijn begrepen. In 1950 was dit cijfer nog 17. Het huidige getal 16 zal kwetsbaar zijn en de grote moeilijkheden zijn nog niet eens begonnen!

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt bleef gedurende de verslagweek ruim, met nagenoeg ongewijzigde marktdisconto's en call onveranderd $\frac{1}{2}$ pCt. Weliswaar was de toevloeiing van middelen uit hoofde van deviezenaanwas ditmaal van geringere omvang dan de laatste maanden gebruikelijk, doch daartegenover stond de verruiming invloed van omzetting van chartaal in giraal geld na het passeren van de ultimo.

De kapitaalmarkt.

De stijging van de geldhoeveelheid in ons land, die gedurende het laatste jaar plaatsvond, houdt practisch geen verband met hetgeen men gewoonlijk onder „inflatie” verstaat. Bij deze stijging valt op, dat de *chartale* geldcirculatie relatief stabiel blijft, hetgeen er op wijst, dat de geldhoeveelheid in handen van *particulieren* relatief weinig gestegen zal zijn. Voor de aandelenmarkt — waarvoor de particuliere belegger nog steeds van overwegende betekenis is — betekent dit dat er noch van een aanzienlijke capaciteitsneiging noch van een aanzienlijke beleggingscapaciteit sprake zal zijn geweest. Het wekt onder deze omstandigheden geen verbazing, dat het koersniveau zich nog steeds niet heeft hersteld van de klappen, die het de afgelopen jaren ondervond door de grote aandelenemissies.

In hoeverre het relatief hoge rendement, dat thans met Nederlandse aandelen wordt gemaakt, met deze factoren samenhangt, kan worden benaderd door bestudering van door de Rotterdamsche Bank N.V. gepubliceerde rendementcijfers. Per ultimo September 1952 bedroeg het rendement op 186 Nederlandse aandelen volgens deze publicatie 6,65 pCt (tegen per ult. Juni 1952: 6,74 pCt; ult. September 1951: 5,62 pCt; ult. September 1950: 4,94 pCt). Dit rendement is gebaseerd op het laatst uitgekeerde dividend, in de meeste gevallen dus dat over 1951. Neemt men echter de meest uitgesproken rendementberekening de koersen per ultimo September jl. en de gemiddelde dividenden over de laatste drie jaren, dan vindt men, aldus deze publicatie, per ultimo September jl. een rendement van 6,24 pCt.

Uit deze cijfers volgt, dat het aandelenrendement t.o.v. het gemiddelde van 1950 en 1951 met bijna 26 pCt is gestegen, welk cijfer bij benadering de resultante kan worden geacht van een gemiddelde dividendstijging van 10 pCt en een gemiddelde koersdaling (gemeten aan het algemene indexcijfer) van $12 \text{ pCt} \left(\frac{110}{88} = 1,25 \right)$. Een andere

gevolgtrekking is, dat het de laatste jaren op aandelen genoten rendement, indien geen rekening wordt gehouden met de inkomstenbelasting op dividenden, ongeveer even groot is als de koersdaling, terwijl het alsof men met deze belasting rekening houdt, per saldo negatief was.

Op de obligatiemarkt werden gedurende de verslagweek de emissie van f 20 mln $4\frac{1}{4}$ pCt 30 jarige obligaties Bank voor Nederlandsche Gemeenten en die van f 5 mln $3\frac{1}{2}$ pCt 6 jarige obligaties 's Gravenhage sterk overtekend. Dat de obligatie-emissieaankomst nog steeds doorgaat blijkt uit thans weer nieuw aangekondigde gemeentelijke emissies, nl. Dordrecht (f 5 mln), Gelderland (f 2 mln), Leiden (f 5 mln), Amersfoort (f 5 mln), Schiedam (f 3 mln) en Utrecht (f 5 mln).

	3 Oct. 1952	10 Oct. 1952
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	134,5	134,0
Industrie	191,7	191,1
Scheepvaart	154,2	155,0
Banken	122,4	121,6
Indon. aand.	40,9	40,4
Aandelen:		
A.K.U.	152	150¼
Philips	152¾	152¾
Unilever	172¾	173
H.A.L.	142¾	142¾
Amsterd. Rubber	74	72
H.V.A.	85¾	83¾
Kon. Petroleum	318	318¾
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	75¼	75¾
3-3½ pCt 1947	91 ¹ / ₁₆	91 ⁷ / ₁₆
3 pCt Invest. cert.	929 ⁹ / ₁₆	925 ¹⁵ / ₁₆
3½ pCt 1951	96¾	96½
3 pCt Dollarlening	93 ¹³ / ₁₆	93¾
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	94¾	94½
3½ pCt Bataafsche Petr.	97 ¹⁵ / ₁₆	98 ¹ / ₁₆
3½ pCt Philips 1948	95	95
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	89	90

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND ¹⁾.

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer		Uitvoer		Dekkingspercentage	
	Aug.	Jan.-Aug. ²⁾	Aug.	Jan.-Aug. ²⁾	Aug.	Jan.-Aug. ²⁾
1938	115	117	90	83	78	71
1948	407	396	211	200	52	51
1949	390	431	296	283	76	66
1950	626	620	436	395	70	64
1951	793	854	587	573	74	67
1952	623	722	585	669	94	93

¹⁾ Bron: C.B.S.²⁾ Maandgemiddelden.WERKLOOSHEID EN WERKVERRUIMING IN NEDERLAND ¹⁾.

Maand	Geheel werklozen	Geheel wachtgelders	Geregistreerde D.U.W.-arbeiders ²⁾
30 Sept. 1951	64.400	500	17.300
31 Oct. 1951	73.700	500	14.100
30 Nov. 1951	92.000	700	19.600
31 Dec. 1951	119.100	1.200	29.100
31 Jan. 1952	137.100	2.100	35.700
29 Febr. 1952	134.700	1.600	38.100
31 Mrt 1952	113.500	500	39.000
30 April 1952	101.100	500	35.100
31 Mei 1952	86.600	1.100	31.800
30 Juni 1952	79.900	1.000	31.200
31 Juli 1952	88.400 ³⁾	.	28.700
31 Aug. 1952	90.400 ³⁾	.	28.100
30 Sept. 1952	85.600 ³⁾	.	25.000

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin C.B.S.”.²⁾ Incl. vorstwerklozen, zieken, arbeiders, die ongevallenuitkering ontvangen, benevens een aantal personen, dat in het „vrije bedrijf” werk vond, zonder dat de arbeidsbureaux hiervan tijdig bericht ontvingen.³⁾ Incl. wachtgelders.

Abonneert U op de E.-S.B.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegede op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen
21 Aug. 1952	36.760	1.640	16.906	13.275	267
28 Aug. 1952	36.760	1.360	17.065	13.680	269
4 Sept. 1952	36.760	1.215	17.310	14.426	426
11 Sept. 1952	36.198	1.264	17.191	14.354	245
18 Sept. 1952	35.911	1.089	16.804	13.450	259
25 Sept. 1952	35.897	939	17.179	13.112	271
2 Oct. 1952	35.675	1.023	17.419	14.286	436

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldo:				Verbindenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist	Banken in het buitenland	Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere	
21 Aug. 1952	204	95.372	5	1.388	353	1.314	766	794
28 Aug. 1952	217	95.465	4	1.394	363	1.322	1.066	818
4 Sept. 1952	230	96.463	5	1.406	325	1.253	1.087	814
11 Sept. 1952	257	95.711	4	1.410	315	1.262	1.098	744
18 Sept. 1952	282	94.656	6	1.358	323	1.276	426	761
25 Sept. 1952	297	94.411	7	1.358	329	1.426	833	780
2 Oct. 1952	278	96.446	6	1.358	401	1.249	967	716

GEMEENTE AMERSFOORT

Uitgifte van

f. 5.000.000.- 4¼ 0/0 30-jarige obligatiën,
(Derde lening 1952)waarvan reeds f. 1.000.000.— obligatiën op
inschrijvingsvoorwaarden zijn geplaatst.

Grootte der stukken nom. f. 1.000.— aan toonder.

De ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op
de resterende

f. 4.000.000.- 4¼ 0/0 30-jarige obligatiën

zal zijn opgesteld op

DONDERDAG, 16 OCTOBER 1952,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pCt.,

bij de kantoren van de

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

en de

INCASSO-BANK N.V.

te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Amersfoort,

op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte
d.d. 9 October 1952. Exemplaren van het prospectus
en inschrijvingsbiljetten zijn bij genoemde kantoren ver-
krijgbaar.

Amersfoort, 9 October 1952.

Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Amersfoort.

GEMEENTE SCHIEDAM

UITGIFTE van

f 3.000.000.- 4¼ % 30-jarige obligatiën,
lening 1952 III,

in stukken van f 1.000,— nominaal aan toonder,
waarvan reeds f 1.500.000,— obligatiën op inschrij-
vingsvoorwaarden zijn geplaatst.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op
bovengenoemde obligatiën zal zijn opengesteld op

VRIJDAG 17 OCTOBER 1952

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 %,

bij de kantoren van

N.V. SLAVENBURG'S BANK

te Rotterdam, 's-Gravenhage en Schiedam en van

MÄHLERS BANK N.V.

te Amsterdam, op de voorwaarden van het
prospectus d.d. 9 October 1952.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvings-
biljetten zijn bij de kantoren van inschrijving ver-
krijgbaar.

Burgemeester en Wethouders
der Gemeente Schiedam.

SCHIEDAM, 9 October 1952

Ook voor Beschikbare Krachten is een annonce in
„Economisch-Statistische Berichten" de aangewezen
weg. Annonces, waarvan de tekst 's Maandags in ons
bezit is, kunnen, plaatsruimte voorbehouden, in het
nummer van dezelfde week worden opgenomen.

vacatures

Voor ons Secretariaat zoeken wij een

INGENIEUR

met algemene vorming, die belangstelling bezit
voor verkeerseconomische en verkeerstech-
nische vraagstukken en die tevens beschikt
over een goed beschrijvend en concipiërend
vermogen.

Diploma T.H. Delft.

Brieven met uitvoerige inlichtingen en vergezeld van
foto te richten aan de 2e Afdeling van de Algemene
Dienst der N.V. Nederlandsche Spoorwegen te Utrecht.

Advertentie-opdrachten

voor het volgende nummer

dienen uiterlijk 21 October

v.m. in het bezit te zijn van

de Advertentie-afdeling

Postbus 42, Schiedam.

Tel. 69300; Toestel 1. of 3

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

KONINKLIJKE LUCHTVAART MAATSCHAPPIJ N.V.

In een tweetal onzer grote
buitenlandse vestigingen
moet binnenkort worden
voorzien in de functie van

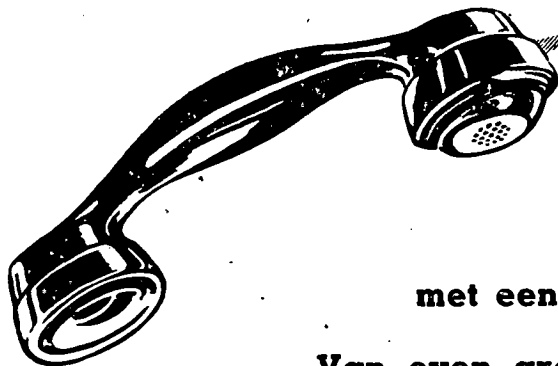
Leider van de Administratie

Hiervoor worden vereist:
grondige kennis van de
moderne administratieve
methoden en van het finan-
ciële beheer, benevens een
goed bedrijfseconomisch
inzicht.

Gezien het niveau van de
aangeboden functies is een
ruime ervaring in grote
binnen- of buitenlandse be-
drijven noodzakelijk.

Leeftijd tot ca. 40 jaar.

Brieven met pasfoto te richten
aan Personeelszaken KLM,
Postbus 121, Den Haag, onder
motto „Leider" en vermelding
van dit blad.

**Uw personeel
is ongetwijfeld gebaat
met een goed pensioen.
Van even groot belang is het,
dat ook de uitkering daarvan
gewaARBORGd is.**

Verzekeer daarom Uw pensioenen bij

63272

Het Bureau voor Personeelverzekering van

AMSTLEVEN

N.V. AMSTERDAMSCH E MIJ VAN LEVENSVERZEKERING * NIEUWE SPIEGELSTRAAT 17 TE AMSTERDAM

De KLM zoekt
voor haar
Administratieve Diensten
ENKELE
ERVAREN ADMINISTRATEURS

met een grondige praktische en theoretische kennis van moderne administratieve methoden. Na verdere theoretische en praktische opleiding in het bedrijf kan plaatsing volgen in staffuncties in het bedrijf in Nederland of in het buitenland. Leeftijd tot ca. 35 jaar.

Sollicitaties, met pasfoto, te richten aan Personeelszaken, Postbus 121, 's-Gravenhage, onder motto „Administrateurs” en vermelding van dit blad.

**ECONOMISCH-STATISTISCHE
BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch
Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter
de Hoopstraat 5, Rotterdam
(West)

Telefoon Redactie en Admini-
stratie 38040. Giro 8408.

Bankiers:
R. Mees en Zoonen, Rotterdam
Redactie-adres voor België:
Seminarie voor Gespecialiseer-
de Economie, 14, Universiteits-
straat, Gent.

Abonnementen: Pieter de
Hoopstraat 5, Rotterdam (W.)
Abonnementsprijs, franco per
post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese
Rijksdelen (per zeepost) f 26.-,
overige landen f 28.- per jaar.
Abonnementen kunnen ingaan
met elk nummer en slechts
worden beëindigd per ultimo
van het kalenderjaar.

Aangetekende stukken in Ne-
derland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam (W.)

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende
advertenties te richten aan de
Koninklijke Nederl. Boek-
drukkerij H. A. M. Roelants,
Lange Haven 141, Schiedam
(Telefoon 69300, toestel 1 of 3)
Advertentietarief f 0,40 per
mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures”
en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kol-
lom). De administratie behoudt
zich het recht voor om adver-
tenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cts.